

**Управління Верховного комісара Організації
Об'єднаних Націй з прав людини**

**Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні
1 грудня 2014 р. – 15 лютого 2015 р.**

Цей текст представлений виключно для ознайомлення.

**Це НЕОФІЦІЙНИЙ переклад оригінального документу,
написаного англійською мовою.**

ЗМІСТ

I. РЕЗЮМЕ	3
II. ПРАВО НА ЖИТТЯ, СВОБОДУ, БЕЗПЕКУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ	7
А. Людські втрати	8
Б. Евакуація мирних жителів	8
В. Повідомлення щодо масових, позасудових або довільних страт	9
Г. Незаконні і довільні затримання, насильницькі зникнення, тортури та жорстоке поводження	9
Д. Заходи, спрямовані на обмеження виїзду із зони конфлікту та в'їзду до неї	11
III. ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРАВА	12
А. Соціальне забезпечення, харчування, здоров'я, освіта	12
Б. Становище внутрішньо переміщених осіб	14
IV. ІНШІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ	15
А. Право на мирні зібрання	15
Б. Свобода слова	15
В. Права жінок та питання гендерної рівності	16
Г. Права меншин і груп, що піддаються дискримінації	17
V. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	17
VI. ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ РЕФОРМИ	19
VII. ПРАВА ЛЮДИНИ В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ	23
VIII. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	25

I. РЕЗЮМЕ

1. Це дев'ята щомісячна доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні. Інформація, викладена у ній, ґрунтується на результатах роботи Місії ООН з прав людини в Україні (МПЛУ).¹ Доповідь охоплює період з 1 грудня 2014 р. по 15 лютого 2015 р. У ній йдеться про появу нових значних проблем у сфері захисту прав людини у східних областях України, в Автономній республіці Крим² (далі згадується як Крим), а також в інших частинах країни. Вона розглядає ситуацію у сфері забезпечення прав людини усіх категорій населення, що постраждали від поточних військових та політичних подій, включаючи внутрішньо переміщених осіб та інші вразливі групи.

2. Вплив конфлікту на дотримання прав людей, які проживають у районах, охоплених бойовими діями у східних областях, є надзвичайно сильним. У районах, де ведуться бойові дії та проводяться невибіркові обстріли, конфлікт може нести загрозу життю людей. УВКПЛ закликає усі сторони конфлікту до активізації зусиль, спрямованих на досягнення мирного вирішення конфлікту, реалізацію усіх положень Мінського протоколу, та надання можливості евакуювати на добровільній основі мирних жителів, що залишаються в районах, охоплених бойовими діями. Глибоку занепокоєність викликають заяви представників озброєних груп про відмову виконувати положення домовленості про припинення вогню та розширення лінії їх наступу.³ Вкрай важливо, щоб невибіркові обстріли жилих районів, напади на цивільне населення, приватну власність та об'єкти інфраструктури були негайно припинені.

3. Невиконання усіх положень Мінського протоколу, підписаного у вересні 2014 р., мало серйозний вплив на ситуацію у сфері захисту прав людини; особливо це стосується збільшення кількості вбитих та поранених цивільних осіб, а також числа переміщених осіб. Ситуація в багатьох охоплених конфліктом населених пунктах характеризується зростанням випадків використання важкої та сучасної зброї, у тому числі реактивних систем залпового вогню (РСЗВ), новими наступами у деяких районах та невибірковими обстрілами. Інформація з достовірних джерел вказує на те, що протягом звітного періоду до контрольованих озброєними групами районів Донецької та Луганської областей продовжує надходити важке озброєння та іноземні бойовики, у тому числі з території Російської Федерації. Це підтримує озброєні групи самопроголошених «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки»⁴ та посилює їх можливості протистояти урядовим збройним силам та починати нові наступи на певних територіях, включаючи район Донецького аеропорту та міст Маріуполь і Дебальцеве.

4. Результатом мирних переговорів 11-12 лютого 2015 р. у Мінську стало підписання угоди, що передбачає, окрім іншого, запровадження нового режиму припинення вогню починаючи з 15 лютого; відведення важкого озброєння від лінії зіткнення; створення 50-140-кілометрової зони безпеки; виведення іноземних збройних формувань, найманців та озброєння з території України. УВКПЛ вітає положення про обмін заручників та незаконно утримуваних осіб на основі принципу «всі на всіх». УВКПЛ підтримувало цю позицію на найвищих рівнях з представниками озброєних груп, уряду та переговорних груп. Що стосується положення стосовно надання амністії всім учасникам конфлікту, УВКПЛ повторює позицію ООН, яку ця організація займає вже тривалий час: амністія не повинна бути надана особам, винним у вчиненні міжнародних злочинів, в тому числі грубих порушень прав людини та міжнародного гуманітарного права.

5. Після відносного затишшя у бойових діях під час «режиму тиші», що спостерігалось у грудні, у січні та на початку лютого 2015 р. ситуація у галузі безпеки та захисту прав людини на сході різко погіршилась. У районах проведення бойових дій продовжуються невибіркові обстріли густонаселених житлових районів з боку усіх сторін конфлікту, а число вбитих та

¹ Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні була перетворена на Місію ООН з прав людини в Україні у зв'язку з розширенням обсягів її роботи, що тепер включає і технічне співробітництво.

² Позиція Організації Об'єднаних Націй стосовно статусу Автономної Республіки Крим ґрунтується на Резолюції № 68/262 Генеральної Асамблеї «Про підтримку територіальної цілісності України» від 27 березня 2014 р.

³ «Прем'єр-міністр» самопроголошеної «Донецької народної республіки» Олександр Захарченко заявив у січні про продовження відтиснення Збройних Сил України за межі Донецької області. «З нашого боку більше не буде проводитись спроб домовлятися про припинення вогню», - заявив він.

⁴ Тут і далі згадується як «Донецька народна республіка» і «Луганська народна республіка».

поранених серед цивільного населення, включаючи жінок, дітей та літніх людей, росте щоденно. З середини квітня 2014 р. до 15 лютого 2015 р. на сході України було вбито щонайменше 5 665 осіб (включаючи 298 пасажирів та членів екіпажу рейсу МН-17) та 13 961 отримали поранення.⁵

6. Велику кількість вбитих та поранених серед мирного населення спричинили невивіркові обстріли житлових районів як на територіях, що контролюються Збройними Силами України (як, наприклад, Авдіївка, Дебальцеве, Попасна, Щастя та Станично-Луганське), так і в містах, що перебувають під контролем озброєних груп, включаючи Донецьк, Луганськ та Горлівку. 13 січня 13 мирних жителів було вбито і 18 поранено в результаті потрапляння ракети РСЗВ «Град» в автобус на українському пропускному пункті біля міста Волноваха, що знаходиться під урядовим контролем. Щонайменше 31 особа (включаючи 2 дітей) була вбита та 112 осіб поранено 24 січня у місті Маріуполь (знаходиться під урядовим контролем) в результаті потужного обстрілу міста з реактивних систем залпового вогню. Активізація бойових дій спостерігалась безпосередньо перед лютневими мирними переговорами. 10 лютого 7 мирних жителів було вбито та 26 отримали поранення в результаті обстрілу Краматорська, в якому базується штаб-квартира «антитерористичної операції» в Україні.

7. Збройні дії та невивіркові обстріли завдали серйозної шкоди приватній власності та об'єктам життєзабезпечувальної інфраструктури, лишаючи цивільне населення у вкрай важкій ситуації: часто без електрики, газу, опалення, води та їжі. Лікарні, школи та дитячі садки постраждали від обстрілів житлових районів в Авдіївці, Донецьку, Горлівці, Луганську, Маріуполі та інших населених пунктах. Це викликає підозру про те, що цивільні об'єкти обиралися мішенню, або, щонайменше, невивіркові обстріли цих районів вчинялись із розумінням наслідків таких дій, що є грубою неповагою до норм міжнародного гуманітарного права та життів цивільних осіб.

8. Незважаючи на позитивні рішення Уряду України щодо продовження поставок газу та електрики в деякі райони, зайняті озброєними групами, руйнування відповідних об'єктів в цих місцях в умовах низьких зимових температур має серйозний вплив, особливо на літніх людей, людей з інвалідністю та інших осіб з обмеженнями руху. Багато мирних жителів досі не мають можливості залишити зони конфлікту. Домовленості про припинення вогню на місцях та зусилля, спрямовані на евакуацію мирних жителів, були неузгодженими, також повідомляється про неналежні умови евакуації, включаючи надання транспорту та іншої допомоги з боку Уряду та озброєних груп на підконтрольних їм територіях. Як і раніше, волонтери відіграють важливу роль в евакуації цивільних осіб. Багато людей, які залишилися в районах, контрольованих озброєними групами, потребують можливостей, ресурсів та допомоги, щоб добровільно їх покинути.

9. Опитані МПЛУ евакуйовані особи вказували на брак інформації щодо можливостей евакуації та про подальші дії. Деякі розповідали, що musiли власноруч організувати свій виїзд із зони конфлікту, незважаючи на те, що в деяких містах проводиться організована евакуація. 12 лютого Міністерство соціальної політики повідомило, що з 24 січня з районів Донецької та Луганської областей, що знаходились у безпосередній близькості до місць проведення бойових дій, були евакуйовані 1 898 дітей. Багато з них було без супроводу, тож МПЛУ наголошує на важливості збереження цілісності сімей, коли це можливо.

10. Гарантія безпеки осіб, що залишаються у постраждалих від конфлікту районах, має стати головним пріоритетом. Тисячі мирних жителів не можуть залишити такі населені пункти, як Дебальцеве, та мають переховуватися у підвалах, страждають від браку питної води, їжі, опалення, електрики та основних медикаментів. Евакуація була ускладнена відсутністю інформації та безперервними обстрілами. Домовленість про припинення вогню 6-7 лютого дозволила багатьом людям залишити Дебальцеве та прилеглі села. Тим не менш, за свідченнями деяких евакуйованих, у цьому районі залишилися приблизно 20 відсотків з

⁵ За приблизними підрахунками МПЛУ та ВООЗ, проведеними з урахуванням наявних офіційних даних. Вони включають в себе втрати серед Збройних Сил України за даними українських органів влади, а також дані про загиблих, надані медичними установами Донецької та Луганської областей (що включають в себе як цивільних осіб, так і деяких членів озброєних груп). Реальна кількість жертв, ймовірно, значно вище, оскільки втрати серед військових та цивільних осіб продовжують занижуватись.

26 тисяч жителів, які мешкали там станом на початок конфлікту. Більшість з них – літні люди, але є і сім'ї з дітьми. Порушене постачання електрики, води та телефонний зв'язок, у людей залишається мало води. Повідомляється, що деякі з підземних сховищ наразі затоплені і не можуть використовуватись.

11. 11 січня 2015 р. Служба безпеки України (СБУ) оголосила про введення тимчасового порядку в'їзду та виїзду із зони проведення бойових дій, який вступив у силу 21 січня.⁶ Він передбачає, що в'їзд та виїзд з територій, контрольованих озброєними групами, має здійснюватись через сім визначених українською владою транспортних коридорів. Крім того, для здійснення проїзду потрібен спеціальний дозвіл, але і за наявності такого пропуску особи може бути відмовлено у проїзді з міркувань захисту державної безпеки та громадського порядку. Внутрішньо переміщені особи повідомляли про випадки порушень та корупційних дій під час видачі життєво важливих пропусків, необхідних для того, щоб залишити територію, охоплену бойовими діями. Цей Тимчасовий порядок, зокрема, викликає особливе занепокоєння в зв'язку з Постановою Кабінету Міністрів про припинення надання державних послуг на територіях, контрольованих озброєними групами (прийнята у листопаді 2014 р.), що мала серйозний вплив на найбільш уразливі групи населення, як-то літні люди, матері з маленькими дітьми та люди з інвалідністю, які суттєво залежать від соціальних виплат. З гуманітарних міркувань Уряд продовжує поставляти в райони, підконтрольні озброєним групам, газ та електрику. 26 січня Уряд ввів стан «надзвичайної ситуації» в Донецькій та Луганській областях і режим підвищеної готовності на всій території України. УВКПЛ зазначає, що це не має призвести до скорочення зобов'язань держави у сфері захисту прав людини.

12. Таким чином, найважливішими завданнями стають захист життя і безпеки осіб, а також забезпечення доступу до гуманітарної допомоги для всіх вразливих груп населення і недискримінаційне надання гуманітарної допомоги. Організація Об'єднаних Націй та інші гуманітарні організації продовжують шукати гарантії вільного та безперешкодного доступу до усіх відповідних районів для виконання своїх основних гуманітарних функцій.

13. У багатьох населених пунктах центри для прийому внутрішньо переміщених осіб (ВПО) перевантажені, недостатньо забезпечені ресурсами та неготові для прийому потенційно великої кількості нових переселенців. 13 лютого Міністерство соціальної політики України відвітувало, що кількість зареєстрованих ВПО перевищила 1 млн. осіб. За даними УВКБ ООН, 60 відсотків ВПО є пенсіонерами.⁷ Ці особи стали переміщеними в результаті недавніх бойових дій та покинули свої домівки з невеликою кількістю майна, недостатньою кількістю теплового одягу та грошей. Отже, вони повністю залежать від допомоги, що надається Урядом, самопроголошеними «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», ООН, міжнародними та національними гуманітарними організаціями та волонтерами.

14. Під час звітного періоду продовжували з'являтися повідомлення щодо можливих порушень прав людини та міжнародного гуманітарного права. Відповідно до достовірних повідомлень, озброєні групи та Збройні Сили України мають нести відповідальність за довільне утримання мирних жителів, тортури і насильницькі зникнення. МПЛУ провела інтерв'ю з постраждалими та перевірила численні свідчення про дії, які можна прирівняти до катувань чи жорстокого, нелюдського або такого, що принижує людську гідність, поводження чи покарання. На жаль, довільне затримання цивільних осіб, у тому числі з метою їх подальшого обміну на полонених, залишається однією з характерних особливостей ведення бойових дій. У підконтрольних озброєним групам районах були створені «паралельні силові структури», а колапс законності і правопорядку на цих територіях характеризується

⁶ Тимчасовий порядок здійснення контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів вздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей.

⁷ Повідомляється, що багато з них продовжують проживати в районах, підконтрольних озброєним групам, і реєструються як ВПО на територіях, що знаходяться під контролем Уряду, з єдиною метою отримання соціальних виплат. Кабінет Міністрів видав неофіційну інструкцію обласним органам соціального захисту здійснювати перевірку фактичного місця проживання, але місцеві органи влади повідомили МПЛУ про те, що їм не вистачає необхідних ресурсів для проведення таких перевірок.

постійними порушеннями прав людини, включаючи викрадення, довільні затримання, побиття і, як підозрюється, застосування тортур.

15. Після Указу Президента України про четверту хвилю мобілізації від 19 січня 2015 р. відбулися громадські протести проти мобілізації. Місцеві групи організували мітинги та пробували заблокувати призовні пункти у декількох містах. Згодом хвиля протестів проти мобілізації пройшла у багатьох підконтрольних Уряду районах, включаючи Северодонецьк, Краматорськ, Маріуполь, кілька селищ в Запорізькій, Одеській, Волинській та Івано-Франківській областях. У деяких випадках люди були позбавлені можливості протестувати, оскільки натикалися на опір інших груп та активістів. За повідомленням, більшість зіткнень пройшло без застосування насильства. Проти деяких осіб, що відкрито виступали проти мобілізації, були висунуті кримінальні обвинувачення. Влада має поважати свідому відмову проходити військову службу та надавати можливість нести альтернативну службу.

16. Незначного прогресу було досягнуто у забезпеченні відповідальності за порушення прав людини, вчинені під час триваючого конфлікту у східних областях України. Визнаючи перешкоди, породжені триваючим конфліктом, МПЛУ закликає вжити усіх можливих заходів для проведення розслідувань та, у разі потреби, кримінального переслідування осіб, які підозрюються, у тому числі, у вчиненні міжнародних злочинів, а також грубих порушень прав людини та гуманітарного права.

17. Заходи, спрямовані на притягнення до відповідальності осіб, винних у грубих порушеннях прав людини, вчинених під час протестів на Майдані, коли було вбито щонайменше 104 демонстранта та 13 правоохоронців, а також під час насильницьких зіткнень в Одесі 2 травня, коли загинуло 48 осіб, протягом звітного періоду були недостатніми та не дали значних результатів. За словами Генерального прокурора, головною перешкодою розслідування подій на Майдані залишається неможливість розшукати підозрюваних, які втекли з України, а також недостатній досвід у розслідуванні такого роду справ. Що стосується подій 2 травня в Одесі, тут посилаються на ті ж обставини, а також звертається увага на відсутність будь-якого відчутного результату в розслідуванні фактів недбалості зі сторони міліції та пожежної служби.

18. Впродовж звітного періоду Уряд продовжив розробку Національної стратегії у сфері прав людини. Була створена робоча група для внесення змін до закону про люстрацію державних службовців. Також було створене Національне антикорупційне бюро. 29 січня у Верховній Раді України був зареєстрований законопроект про запровадження кримінальної відповідальності за публічні заклики до ухилення від мобілізації. У разі його прийняття він становитиме порушення свободи думки і слова, права на вільне вираження поглядів та свободи мирних зібрань.

19. Позиція Організації Об'єднаних Націй стосовно статусу Автономної Республіки Крим ґрунтується на Резолюції № 68/262 Генеральної Асамблеї «Про підтримку територіальної цілісності України» від 27 березня 2014 р. Ситуація в Автономній Республіці Крим⁸ продовжує характеризуватись систематичними порушеннями прав людини, від яких переважно страждають представники кримськотатарської громади та люди, які виступали проти березневого «референдуму». Застосування законодавства РФ, що є порушенням Резолюції №68/262, також має наслідки у сфері захисту прав людини. Є інформація про арешти та затримання кримськотатарських активістів, пов'язані з їх участю у демонстраціях, про перешкоджання діяльності їх громадських організацій та засобів масової інформації, що пояснюється як запобігання «екстремістській діяльності». Арешти, кримінальне переслідування та депортація лідерів кримськотатарської громади, у тому числі лідерів Меджлісу кримськотатарського народу та Комітету захисту прав кримськотатарського народу, були розкритиковані кримськотатарськими лідерами та постраждалими від цих дій як політично вмотивовані.

20. Продовжуються порушення права на свободу вираження думок та мирних зібрань, особливо стосовно кримських татар. У Криму спостерігаються також утиски свободи релігії та переконань завдяки обмеженням, що встановлюються вимогами щодо реєстрації. Така

⁸ Далі згадується як «Крим».

ситуація, а також випадки поліцейських рейдів у місцях культу, викликають занепокоєння серед релігійних груп та ставлять під сумнів виконання обов'язку фактичної влади Криму щодо дотримання релігійних свобод. Крім того, 26 грудня 2014 р. задля забезпечення безпеки пасажирів та запобігання проникнення «диверсійних груп» з півострова Уряд України призупинив залізничний та автобусний рух з материкової частини України до Криму, що особливо зачіпає інтереси літніх людей та людей з інвалідністю.

II. ПРАВО НА ЖИТТЯ, СВОБОДУ, БЕЗПЕКУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ

Бойові дії

21. «Режим тиші», що був оголошений Збройними Силами України та озброєними групами 9 грудня 2014 р. призвів до кількох тижнів відносного спокою. У січні 2015 р. у населених пунктах вздовж та поблизу лінії контакту сторони знову почали використовувати танки, важку артилерію та реактивні системи залпового вогню (РСЗВ). З середини січня бойові дії загострилися до рівня, небаченого з часу підписання Мінського протоколу 5 вересня. Основними гарячими точками стали Донецький аеропорт, с. Піски, що знаходиться неподалік від нього, м. Авдіївка, околиці м. Дебальцеве, м. Горлівка та м. Маріуполь (Донецька область), а також м. Щастя і с. Станично-Луганське (Луганська область). 10 лютого українські війська розпочали наступ на схід від Маріуполя, встановивши контроль над декількома населеними пунктами. Станом на 15 лютого частина українських підрозділів опинилися у «Дебальцевському котлі» (включаючи місто та його околиці) і були відрізані від основних територій, контрольованих Урядом.

22. Результатом мирних переговорів 11-12 лютого 2015 р. у Мінську стало підписання угоди, що передбачає, окрім іншого, запровадження нового режиму припинення вогню починаючи з 15 лютого; відведення важкого озброєння від лінії зіткнення; створення 50-140-кілометрової зони безпеки; виведення іноземних збройних формувань, найманців та озброєння з території України. УВКПЛ вітає положення про обмін заручників та незаконно утримуваних осіб на основі принципу «всі на всіх» та підтримувало цю позицію на найвищих рівнях. Що стосується положення стосовно надання амністії всім учасникам конфлікту, УВКПЛ повторює позицію ООН, яку займає вже тривалий час: амністія не повинна бути надана особам, винним у вчиненні міжнародних злочинів, в тому числі грубих порушень прав людини та міжнародного гуманітарного права.

23. Як і раніше, поширеними залишаються випадки невибіркових обстрілів житлових районів: як тих, що контролюються Збройними Силами України, так і підконтрольних озброєним групам. Хоча були випадки неточних обстрілів військових об'єктів, що знаходились поблизу населених пунктів (особливо в районі м. Дебальцеве), були також численні випадки обстрілів житлових районів, що не знаходились поблизу військових позицій.

24. 13 січня 13 мирних жителів було вбито і 18 поранено в результаті потрапляння ракети РСЗВ «Град» в автобус на українському пропускному пункті біля міста Волноваха (Донецька область), що знаходиться під контролем Уряду. Ракета була випущена з території, підконтрольної «Донецькій народній республіці». Щонайменше 31 особа (включаючи 2 дітей) була вбита та 112 осіб поранено 24 січня у місті Маріуполь (Донецька область) в результаті обстрілу з реактивних систем залпового вогню. Підозрюється, що ракети були випущені з підконтрольної «Донецькій народній республіці» території. 4 лютого була обстріляна лікарня біля м. Донецьк, що утримувалася озброєними групами, в результаті чого 6 осіб загинуло та 25 отримали поранення. Повідомляється, що ракети РСЗВ були випущені з підконтрольної озброєним групам території.

25. 22 січня щонайменше 13 мирних жителів були вбиті та ще 12 отримали поранення, більшість – в результаті мінометного обстрілу тролейбусу та тролейбусної зупинки. 29 січня 8 мирних жителів було вбито та ще 19 поранено внаслідок інтенсивного обстрілу озброєними групами м. Горлівка. Озброєні групи звинувачують у цих обстрілах житлових районів Збройні Сили України. У січні та лютому 2015 р. було зареєстровано кілька випадків використання касетних боеприпасів. Вкрай важливо, щоб випадки обстрілів житлових районів (за допомогою

звичайних або заборонених видів зброї) розслідувались невідкладно. У всіх випадках необхідно проводити перевірку місць, з яких проводились обстріли. Мають бути вжиті усі можливі заходи для запобігання жертвам серед цивільного населення та нападам на мирних жителів.

А. Людські втрати

26. У період між 1 грудня 2014 р. та 15 лютого 2015 р. щонайменше 1 012 осіб було вбито та 3 793 поранено у зоні конфлікту на сході України. У зв'язку з різкою ескалацією бойових дій (13 січня – 15 лютого) повідомляється про щонайменше 842 загиблих, включаючи щонайменше 359 цивільних осіб. Протягом цього періоду 3 410 осіб отримали поранення, з них щонайменше 916 були мирними мешканцями. З середини квітня 2014 р. до 15 лютого 2015 р. щонайменше 5 665 осіб (включаючи як мінімум 375 жінок⁹ та 63 дітей) загинули та щонайменше 13 961 (з них щонайменше 630 жінок¹⁰ та 159 дітей) отримали поранення. Ці дані включають в себе втрати серед українських військових (з яких щонайменше 1 756 загинули та 5 505 отримали поранення); 298 загиблих пасажирів та членів екіпажу рейсу МН-17; а також дані про постраждалих, надані медичними установами – щонайменше 2 420 загиблих та 4 919 поранених в Донецькій області та щонайменше 1 185 загиблих та 3 573 поранених в Луганській області. Дані, що надаються медичними установами, включають в себе як цивільних осіб, так і деяких членів озброєних груп.¹¹

27. Багато загиблих (особливо членів озброєних груп) було поховано без проведення відповідних процедур у морзі; а багато поранених не змогли звернутися за медичною допомогою через відсутність безпеки. Сотні людей вважаються зниклими безвісти, численні тіла залишаються не ідентифікованими. За результатами інтерв'ю, проведених у Львівській області, МПЛУ відзначила відсутність ефективної системи інформування родичів загиблих українських військовослужбовців про їхні права та обов'язки, передбачені законом. Крім того, члени сімей зниклих безвісти чи захоплених в полон військовослужбовців також повідомляють про відсутність інформації чи зв'язку з відповідними органами влади.

Б. Евакуація мирних жителів

28. З інтенсифікацією бойових дій наприкінці січня Державна служба з надзвичайних ситуацій України оголосила про евакуацію мирних жителів з населених пунктів, що знаходяться у безпосередній близькості до місць збройного конфлікту, включаючи Авдіївку, Дебальцеве та Світлодарськ у Донецькій області, а також Чорнухине, Попасну та Щастя у Луганській області. Згідно з урядовими даними, у період з 28 січня до 13 лютого було евакуйовано 8 429 осіб, включаючи 1 923 дітей та 265 людей з інвалідністю. Озброєні групи також повідомили про проведення евакуацій, в результаті яких 1 100 мирних жителів, переважно осіб літнього віку та дітей з м. Вуглегірськ (Донецька область) та 272 особи з с. Чорнухине та прилеглих районів було переміщено у безпечні місця на підконтрольних ним територіях.

29. Евакуації перешкоджали постійні обстріли територій, що знаходяться під контролем Уряду, а також маршрутів евакуації. За повідомленнями, в деяких випадках обстріли проводились одночасно з евакуацією мирного населення і могли бути спрямовані на те, щоб запобігти їй. Стосовно дії Тимчасового порядку здійснення контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів вздовж лінії зіткнення та вимоги, щоб громадяни мали для цього офіційний пропуск, Державна служба з надзвичайних ситуацій повідомила МПЛУ, що евакуація проводилась за спрощеною процедурою і під час неї пропуски не вимагалися. Від осіб, які самі виїжджають з територій, контрольованих озброєними групами, вимагається

⁹ Дані про розподіл постраждалих за статтю у Луганській області недоступні, медичні заклади відповідної інформації не надають.

¹⁰ Див. посилання 9.

¹¹ Як і в попередніх доповідях, тут наводяться приблизні підрахунки МПЛУ та ВООЗ, проведені з урахуванням наявних офіційних даних. Справжня кількість загиблих, ймовірно, значно вища. Військові втрати продовжують знижуватись як українським Урядом, так і озброєними групами; також існують свідчення, що деякі вбиті та поранені члени озброєних груп були перевезені до Російської Федерації.

наявність офіційного пропуску (як і раніше), хоча деякі люди вказують на непослідовність виконання вимог та випадки хабарництва при перетині пропускних пунктів.

30. МПЛУ здійснює моніторинг пунктів прийому та транзитних пунктів для евакуйованих у Харкові, Дніпропетровську та Києві. Евакуйовані повідомляють про проблеми, з якими вони зіткнулись, включаючи відсутність інформації про можливість евакуації, особливо для тих, хто живе на околицях міст, де проводилась організована евакуація. Через постійні обстріли люди часто ховались у підвалах, де не мали електрики чи зв'язку з навколишнім світом. Деякі з них не знали про організацію евакуацій і мали знаходити власні шляхи, щоб покинути територію своїми силами. МПЛУ знає про деякі випадки, коли цивільні особи мали йти до сусідніх селищ чи міст, щоб бути евакуйованими, оскільки ані волонтери, ані представники влади не могли дістатися їх населених пунктів через інтенсивні бойові дії. Волонтери продовжують відігравати важливу роль в евакуації цивільних осіб. Багато людей покладається на їх допомогу, яку вони надають з великим ризиком для себе.

31. Особливо складною є евакуація осіб із соціальних закладів з догляду, оскільки багато пацієнтів (переважно літні люди) не погоджуються на евакуацію. Велика кількість осіб, які не можуть самостійно рухатися та потребують особливої допомоги чи спеціальних умов транспортування, також залишаються на територіях, постраждалих від конфлікту. Члени озброєних груп кілька разів заявляли, що не дозволять евакуацію осіб з таких закладів на територію, контрольовану Урядом. Також вони вимагали повернення в Донецьк 260 сиріт, які були евакуйовані влітку 2014 р. Крім того, не було проведено жодних заходів для евакуації ув'язнених з місць позбавлення волі.

В. Повідомлення щодо масових, позасудових або довільних страт

32. Численні повідомлення у засобах інформації та розміщені у них відео викликають занепокоєння з приводу можливих випадків масових, позасудових або довільних страт. 24 січня озброєні групи встановили контроль над поселенням Красний Партизан (що знаходиться у 30 км. від Донецька), що до того утримувався Збройними Силами України. Відео, що було знято озброєними групами незабаром після боїв за населений пункт та поширене через соціальні мережі, дає підстави підозрювати, що мала місце страта до трьох українських військовослужбовців, захоплених у полон в Красному Партизані. Після боїв за Донецький аеропорт та подальшого його захоплення озброєними групами «Донецької народної республіки» ЗМІ стверджували, що в аеропорті були знайдені тіла українських військовослужбовців, «руки яких були зв'язаними білим електричним кабелем».¹² УВКПЛ підкреслює, що необхідно повністю дослідити усі докази масових, позасудових чи довільних страт та притягнути винних до відповідальності без права на амністію.

Г. Незаконні і довільні затримання, насильницькі зникнення, тортури та жорстоке поводження

Зі сторони озброєних груп

33. Число осіб, які утримуються озброєними групами, постійно змінюється і відображає все більш інтенсивну динаміку затримань та звільнень. Протягом усього періоду з грудня 2014 до середини лютого 2015 р. кількість полонених в середньому оцінювалась у декілька сотень осіб. 9 грудня начальник Головного слідчого управління СБУ повідомив, що в полоні озброєних груп знаходилось 632 особи. Окрім українських військовослужбовців (станом на 25 січня Уряд України оцінив їх кількість, як і раніше, у 182 особи), озброєні групи також утримують осіб, які підозрюються у так званій «диверсійній» діяльності. 22 січня «голова» «Донецької народної республіки» заявив, що кожного дня вони затримують до п'яти таких «диверсантів» віком від 18 до 35 років. 22 січня десять українських військовослужбовців, які потрапили у полон в Донецькому аеропорту, були змушені пройти маршем вулицями Донецька. Деякі з них зазнали фізичного насильства з боку командира озброєної групи та глядачів.

¹² Див. <http://blogs.channel4.com/alex-thomsons-view/bodies-shells-snow-ruins-donetsk-airport/8993>.

34. За оцінками Уряду України, станом на 4 лютого озброєні групи утримували до 400 цивільних осіб. Деяких з них затримано за дрібні правопорушення та зловживання психоактивними речовинами. Втім, активісти з громадянського суспільства, журналісти та співробітники міжнародних неурядових організацій продовжують утримуватись незаконно. Один з журналістів був викрадений 8 січня у Донецьку під час спостереження за «гуманітарним конвоєм» з Російської Федерації та звільнений лише 7 лютого. 31 січня в Донецьку був викрадений незалежний журналіст. Станом на 15 лютого місце його перебування залишалось невідомим.

35. За повідомленнями «генеральної прокуратури» «Луганської народної республіки» 30 грудня була порушена «кримінальна справа» проти командира озброєної групи Олександра Беднова (позивний «Бетмен») та його підлеглих за незаконне затримання і катування, які призвели до смерті одного із затриманих. 2 січня з'явився відеозапис, на якому члени озброєної групи Беднова зізнались у використанні приміщення підвалу бібліотеки Луганського університету в якості в'язниці та в участі у жорстокому поводженні з полоненими. «Начальник» в'язниці (позивний «Маніяк») нібито використовував молоток для катування ув'язнених та хірургічний набір для залякування та отримання від них зізнань.

36. Українська льотчиця Надія Савченко, депутат Верховної Ради України (з листопада 2014 р.) та делегат Парламентської Асамблеї Ради Європи від України (з грудня 2014 р.), утримується на території Російської Федерації з липня 2014 р. Як повідомляється, вона була захоплена в полон озброєними групами у червні. Вона очікує суду за звинуваченнями у причетності до вбивства двох російських журналістів, які загинули під час конфлікту у східній Україні. 10 лютого 2015 р. Басманний районний суд Москви продовжив строк її арешту до 13 травня. Прохання випустити її під заставу було відхилено. З 13 грудня вона проводить голодування і, як повідомляється, утримується в одиночній камері слідчого ізолятора «Матроська тиша» у Москві. 9 лютого міністри закордонних справ держав-членів ЄС звернулись до Російської Федерації із закликом звільнити її.

Зі сторони Уряду України

37. Українські правоохоронні органи продовжують повідомляти про затримання осіб, підозрюваних у причетності до сепаратизму та тероризму. 10 грудня СБУ повідомила, що з березня 2014 р. було проведено більше 3 000 кримінальних проваджень, пов'язаних зі злочинами проти державної та громадської безпеки. Повідомляється, що у зв'язку з цими справами 1 043 особам було повідомлено про підозру; з них 703 було арештовано, 198 обвинувальних актів (проти 254 осіб) було передано до суду.¹³ Інформація, отримана МПЛУ від арештованих, їх родичів та адвокатів, вказує на існування практики насильницьких зникнень, таємного утримання під вартою і жорсткого поводження з боку правоохоронних органів України у зоні проведення операції із забезпечення безпеки та на суміжних територіях.

38. В грудні 2014 р. МПЛУ провела бесіду з чоловіком, який незаконно утримувався невстановленими українськими військовослужбовцями, і, за його свідченнями, протягом декількох днів був жорстоко побитий. Інший затриманий стверджував, що був побитий офіцерами СБУ та утримувався в ізоляції, де познайомився із ув'язненими, які були побиті та піддавались імітації страти. Один позаштатний журналіст стверджував, що під час його утримання під вартою та допитів, які проводили співробітники СБУ, люди в масках насильно піднімали за спиною його руки в наручниках та підвішували у такому положенні, закликаючи його зізнатись у роботі на російській спецслужбі. Кілька інших затриманих, опитаних МПЛУ, свідчили про утримання в ізоляції та жорстоке поводження, рівнозначне тортурам.

39. Станом на 15 січня єдина база даних організацій громадянського суспільства містила інформацію про 37 справ щодо осіб, що зникли безвісти на території, підконтрольній Збройним Силам України. Інформацію про такі випадки передавали родичі, деякі з яких повідомляли про те, що бачили, як зниклих осіб утримували люди у військовій формі.

¹³ Слід зазначити, що ті ж самі дані були представлені СБУ 22 січня 2015 р.

40. 17 грудня СБУ повідомила, що активіст та прибічник федералізації Ігнат Кромської (позивний «Гопаз») був затриманий на кордоні з Російської Федерацією. До цього він вже знаходився під арештом та офіційно був звільнений з-під варти харківським судом 12 вересня, хоча після цього він був виведений із зали суду тими ж охоронцями, що до цього його туди привели, і ніхто після того не бачив його на волі. Місце його перебування було невідомо офіційним структурам і він був оголошений у розшук.¹⁴ 18 грудня 2014 р. під час слухання, на якому суд обрав йому запобіжний захід (на нього був накладений арешт строком на два місяці), Кромської заявив, що з 12 вересня до 17 грудня він утримувався в одиночній камері № 5 в'язниці, що розташована у будівлі СБУ у Харкові (СБУ заперечує існування там такого закладу). Він стверджував, що таємно зробив відеозаписи камери, а також залишив мітки на стіні, а також волосся та інші сліди, щоб підтвердити своє перебування там. За його словами, 17 грудня представники СБУ вивели його з камери, посадили на автобус, і, коли той під'їхав до кордону, офіційно арештували його. 22 січня він повідомив МПЛУ про своє, як він заявляє, таємне ув'язнення. За його словами, він бачив ще біля 90 людей, яких утримували там. МПЛУ отримала також інші свідчення ймовірного існування такої незаконної в'язниці у Харкові. Що стосується цього питання, СБУ заперечує звинувачення у використанні таємної в'язниці у Харкові.

Обмін ув'язнених та полонених

41. Протягом звітного періоду продовжився обмін ув'язненими та полоненими. 26 грудня відбувся обмін 222 осіб, звільнених Урядом України, на 145 осіб (членів добровільних батальйонів, Національної Гвардії України, громадських волонтерів та мирних жителів, усі з них – чоловіки), що були звільнені озброєними групами. Серед обміняних були особи, за справами яких слідувала МПЛУ, і які свідчили про те, що утримувались у таємному та ізольованому ув'язненні, а також зазнавали жорсткого поводження. 27 грудня, 2 та 5 січня принаймні 10 осіб було звільнено українською стороною та 16 полонених звільнили озброєні групи. Повідомляється, що 6 січня сторони обмінялись новими списками осіб для майбутнього обміну у наступні тижні. За словами «уповноваженого з прав людини» «Донецької народної республіки», озброєні групи вимагали звільнення 168 членів озброєних груп та 380 «політичних в'язнів». МПЛУ отримала інформацію про затримання осіб, не пов'язаних з конфліктом, з метою подальшого їх обміну. У лютому представники озброєних груп підтвердили свій намір проводити обміни за принципом «військовий на військового». МПЛУ отримала інформацію, що деякі обміняні ув'язнені не отримали назад свої документи. 11-12 лютого у Мінську була досягнута домовленість «забезпечити звільнення та обмін усіх заручників та незаконно утримуваних осіб на основі принципу «всі на всіх».

Д. Заходи, спрямовані на обмеження виїзду із зони конфлікту та в'їзду до неї

42. 21 січня 2015 року вступив у силу Тимчасовий порядок в'їзду та виїзду із зони проведення бойових дій.¹⁵ Посилаючись на інтереси забезпечення державної безпеки, цей документ передбачає, що пересування цивільних осіб, пасажирських та вантажних транспортних засобів може здійснюватися лише через сім коридорів у Донецькій та Луганській областях. У Тимчасовому порядку також зазначається, що для в'їзду та виїзду із зони конфлікту потрібно мати спеціальні пропуски, що видаються «координаційними центрами», які знаходяться у чотирьох районних дільницях міліції. Особи, які бажають здійснити поїздку, мають надати інформацію про її маршрут та тривалість перебування у зоні конфлікту на територіях, підконтрольній й Уряду, й озброєним групам; дійсний паспорт, копію документа, що підтверджує необхідність поїздки (наприклад, довідку з місця проживання; довідку про хворобу родича; довідку з місця роботи, тощо). МПЛУ отримала дані про різні проблеми у реалізації даного документу: неможливо було додзвонитись за номерами гарячих ліній, що

¹⁴ І. Кромської підозрюється у скоєнні злочинів, передбаченими ст. 28 та 294 (участь у масових заворушеннях, що супроводжуються погромами, підпалами і знищенням майна), ст. 110 (посягання на територіальну цілісність України) та ст. 28 і 289 (незаконне заволодіння транспортним засобом) Кримінального кодексу України.

¹⁵ Тимчасовий порядок здійснення контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів вздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей.

надають інформацію про процедури (або ж вони не працювали); пропуски не надійшли в установи, що були уповноважені їх видавати; координаційні центри були переповнені (до кожного центру протягом перших днів роботи надійшло до 3 тисяч заявок). Відсутність конкретних положень щодо мирних жителів, які бажали переїхати виключно з міркувань безпеки, в значній мірі залишає питання, чи має певна особа можливість виїхати, виключно на розсуд правоохоронців. Це часто призводить до хабарництва. Не було передбачено юридичної процедури для оскарження відмови у видачі пропуску.

43. Громадяни, які проживають на території, контрольованій озброєними групами, і бажать виїхати з неї, мають приїжджати до контрольно-пропускних пунктів щонайменше двічі: для подачі документів та для отримання перепустки. Вони стикаються з постійною небезпекою, оскільки обстріли та напади на українські пропускні пункти посилюються. 26 січня на контрольно-пропускному пункті біля м. Мар'їнка спрацював вибуховий механізм, закладений в автомобіль, що призвело до загибелі водія та одного українського солдата. Одночасно з цим розпочався мінометний обстріл. Припинення роботи державних служб,¹⁶ у тому числі і пошти, на територіях, підконтрольних озброєним групам, ускладнило отримання необхідних документів. Не було передбачено жодних альтернативних положень для випадків, коли особа втратила свої документи, або їх забрали, що є досить розповсюдженим явищем. Проведені інтерв'ю показали, що деякі люди, яким не вдалося отримати пропуски для перетину лінії зіткнення, залишають зону конфлікту через кордон з Російською Федерацією, а потім мусять підкупляти українських прикордонників для повторного в'їзду в Україну (деякі платять офіційний штраф у 170 грн. в десятикратному розмірі). 27 січня Уповноважений Президента України з прав дитини оголосив, що сім'ї з дітьми можуть залишати територію конфлікту без спеціального пропуску, і за даними, отриманими МПЛУ, це положення виконується.

III. ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРАВА

44. Конфлікт значно звужує можливість реалізовувати свої економічні та соціальні права для людей, що проживають в районах, постраждалих від нього, а також для внутрішньо переміщених осіб, особливо жінок, дітей, літніх людей та людей з інвалідністю. Загострення бойових дій з січня 2015 р., у тому числі масовані та невибіркові обстріли, призвели не тільки до збільшення кількості жертв, але і зростання числа переселенців, пошкодження об'єктів інфраструктури та майна, що спричинило майже повне знищення економіки та інфраструктури деяких найбільш постраждалих населених пунктів. З 10 січня у містах, що контролюються як озброєними групами, так і Збройними Силами України, було пошкоджено не менше 27 шкіл, дитячих садків та лікарень, в деяких випадках бойові дії призвели до людських жертв. У містах, що зазнають регулярних обстрілів, щотижня пошкоджень зазнають не менше 50 житлових будинків. Станом на 15 лютого, 77 населених пунктів з населенням приблизно у 220 тис. жителів, що знаходяться на території конфлікту, залишилися взагалі без електрики та тепла. В результаті обстрілів об'єктів водопостачання 461 350 осіб в Донецькій області та 86 862 осіб у Луганській області не мають доступу до чистої питної води.

A. Соціальне забезпечення, харчування, здоров'я, освіта

45. У листопаді 2014 р. припинилася виплата заробітних плат, пенсій та соціального забезпечення для осіб, що проживають на територіях, контрольованих озброєними групами. Це погіршило можливості місцевих жителів забезпечувати себе товарами першої необхідності. За дуже приблизними підрахунками, біля 600 тисяч пенсіонерів¹⁷ в Луганській та Донецькій областях залишилися без регулярних виплат через припинення асигнувань з державного бюджету. Оскільки часто це є єдиним джерелом доходів, припинення цих виплат робить цих

¹⁶ У відповідності до Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації в Донецькій та Луганській областях» від 4 листопада 2014 р., яким було ухвалено рішення Ради національної безпеки і оборони України, прийняте до цього.

¹⁷ Це досить приблизні оцінки, фактична кількість постраждалих, ймовірно, буде значно вищою. В Україні до пенсіонерів відносяться не тільки люди літнього віку, але й інші категорії, наприклад, люди з інвалідністю.

осіб дуже вразливими. Як буде описано нижче, багато пенсіонерів вимушені реєструватись як внутрішньо переміщені особи для того, щоб отримувати пенсії, продовжуючи при цьому проживати в районах, підконтрольних озброєним групам.

46. Доступ до продуктів харчування стає все більшою проблемою у районах, постраждалих від конфлікту; гуманітарні організації та активісти виражають занепокоєння з приводу ускладнення їх доступу до зони конфлікту. Гуманітарні організації повідомляють, що мають запаси на складах, але вони не мають можливості проїхати до районів, що потребують допомоги, оскільки дороги закриті через обстріли та обмеження, які встановлено Урядом з його сторони лінії зіткнення. У грудні 2014 р. деякі батальйони – «Дніпро 1», «Донбас» та «Кривбас» – перекрили доступ гуманітарних організацій на територію, підконтрольну озброєним групам, вимагаючи звільнення осіб, що перебували у полоні озброєних груп. 29 січня волонтерська ініціатива «Гуманітарна місія допомоги мирному населенню зони збройного конфлікту» відзначила, що через нові правила доставляти гуманітарну допомогу українським волонтерам стало складніше. Повідомляється, що досить складно зібрати повний пакет документів, які вимагають митні служби. Є свідчення, що в Артемівську, де знаходиться контрольно-пропускний пункт вантажного транспорту, вантажівки можуть простоювати декілька днів. Проблемним є проходження й через інші контрольні пункти в Станиці Луганській, Щасті та Авдіївці, оскільки їх регулярно обстрілюють.

47. 30 січня Кабінет Міністрів прийняв Постанову № 21,¹⁸ що регулює надання гуманітарної допомоги для жителів Донецької та Луганської областей. Втім, у ній не встановлюється, яким чином має доставлятися допомога на території, охоплені конфліктом, і вона не сприяє полегшенню діяльності гуманітарних організацій, хоча це було передбачено його початковою метою. У районах, охоплених збройним конфліктом, а також у центрах прийому ВПО, відзначається постійна потреба у дитячому харчуванні. Відповідно до Указу Президента України, виданого в листопаді 2014 р., на територіях, підконтрольних озброєним групам, припинилося державне фінансування державних установ, як-от лікарень. Це має потенційно серйозні наслідки для дотримання широкого кола економічних і соціальних прав. Слід нагадати, що Україна як учасник Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (МПЕСКП) має діючі зобов'язання щодо забезпечення таких прав.

48. У січні більшість лікарень на територіях, що постраждали від конфлікту, були відкриті, хоча і повідомлялося про гостру нестачу різних ліків, особливо знеболювальних, антибіотиків та інших медичних препаратів. Перед пацієнтами, які страждають різними хронічними захворюваннями, включаючи ВІЛ-інфекцію/СНІД, туберкульоз та наркотичну залежність, постане проблема відсутності основних лікарських засобів, від яких залежить їхнє життя.

49. Пенітенціарні установи, будинки для престарілих, психоневрологічні лікарні та інші подібні заклади продовжують працювати, хоч і не отримують державного фінансування і повністю залежать від гуманітарної допомоги. Гуманітарні організації вказують на постійну нестачу медичних та гігієнічних комплектів. Особливо гострою є ситуація у психоневрологічних лікарнях через гостру нестачу ліків, необхідних для лікування пацієнтів. 30 січня МПЛУ отримала інформацію, що на територіях, підконтрольних самопроголошеній «Луганській народній республіці», у таких спеціалізованих установах знаходяться 2 332 особи. За даними українських міністерств, на територіях, підконтрольних озброєним групам, 577 дітей залишаються в дитячих будинках, і близько 5 тис. – у дитячих будинках сімейного типу.

50. У районах, постраждалих від збройного конфлікту, є серйозні обмеження в доступі до освіти. Пошкодження будівель шкіл, відключення опалення та електрики призвело до закриття шкіл у багатьох містах. Станом на 15 лютого усі школи у м. Донецьк були закриті. Повідомляється, що у м. Горлівка в результаті обстрілів були пошкоджені 16 шкіл та 4 дитячих садків. Станом на 13 лютого були закриті усі школи та дитячі садки на території «Луганської народної республіки». Евакуйовані особи інформували МПЛУ, що у містах, контрольованих

¹⁸ Ця Постанова була прийнята на виконання Указу Президента України від 14 листопада 2014 р. (про невідкладні заходи на сході України та переміщення державних установ), яким Президент зобов'язав Кабінет Міністрів встановити порядок надання гуманітарної допомоги, передбачивши, зокрема, її маркування державною символікою.

Збройними Силами України у зоні конфлікту, школи не працюють вже три тижні через обстріли.

51. Міністерство освіти і науки України прийняло положення для спрощення доступу до освіти для студентів з територій, які контролюються озброєними групами. Зарахування дітей-ВПО у школи здійснюється на основі письмової заяви від батьків і не потребує додаткової документації. Станом на 15 лютого 71 632 дітей-ВПО були зараховані в школи Донецької області (на територіях, підконтрольних Уряду), Харківської, Дніпропетровської областей та м. Києва. Для того, щоб дати можливість продовжувати освіту та скласти іспити дітям, які залишились на територіях, контрольованих озброєними групами, та в Криму, кінцевий термін реєстрації на зовнішнє незалежне оцінювання (тестування, необхідне для вступу до ВНЗ) для випускників шкіл з цих територій був продовжений до 20 квітня.

Б. Становище внутрішньо переміщених осіб

52. Міністерство соціальної політики України повідомило, що станом на 13 лютого кількість зареєстрованих ВПО в Україні склала більш ніж 1 млн. осіб, що свідчить про те, що з початку грудня 2014 р. їхня кількість майже подвоїлася. Повідомляється, що приблизно 60% ВПО є пенсіонерами. У той же час, Державна служба з надзвичайних ситуацій, що відповідає за розміщення ВПО, повідомила, що станом на 15 лютого кількість осіб, переміщених зі сходу, становила 731 422 (711 209 осіб з Донецької та Луганської областей та 20 213 осіб з Криму). До цієї кількості входить 133 178 дітей та 328 770 осіб з інвалідністю. Розбіжність в цифрах щодо кількості ВПО у різних урядових установ може частково пояснюватися «пенсійним туризмом». Постанова Кабінету Міністрів № 637 передбачає, що пенсії мають виплачуватись тільки тим, хто зареєструвався як ВПО і проживає на території, яка контролюється Урядом України. Деякі пенсіонери реєструються у Міністерстві соціальної політики, щоб отримувати пенсію, продовжуючи при цьому жити на контрольованих озброєними групами територіях.

53. Можливості для розміщення людей в сусідніх із зоною збройного конфлікту областях практично вичерпані. Нових внутрішньо переміщених осіб з постраждалих від конфлікту регіонів, які прибували у такі населені пункти, як Слов'янськ та Харків, Державна служба з надзвичайних ситуацій заохочувала їхати у західні та південні області України. Органи влади надають ВПО безкоштовні залізничні квитки до цих областей. Тож новоприбулим нічого не залишається, як погоджуватися. МПЛУ нагадує, що відповідно до міжнародних стандартів усі органи влади мають забезпечити добровільність процесу переміщення, у тому числі, поважати рішення ВПО переїжджати до тих місць, які вони виберуть. З огляду на теперішні та можливі майбутні потоки переміщення осіб може актуалізуватися необхідність пошуку більшої кількості пристосованих до зими місць для проживання у східних областях України. Крім того, ВПО має надаватись необхідна інформація для того, щоб допомогти їм зробити вибір і забезпечити, наскільки це можливо, реалізацію їх права вільно обирати місце для тимчасового переселення.

54. У жовтні 2014 р. Верховна Рада України ухвалила новий закон про внутрішньо переміщених осіб, хоча досі залишається багато питань стосовно їх прав та соціального захисту. У той час, як багато ВПО бажають якнайшвидше повернутись додому, як тільки дозволять обставини, для значної кількості переселенців важливо визнати можливу затяжний характер переміщення. Важливо розробляти програми для забезпечення довгострокових рішень для ВПО. Необхідно забезпечити належну інтеграцію в інших областях переселенців, що не мають змоги повернутися додому, на основі принципу добровільності та проведення необхідних консультацій з ними. Стаття 2 закону про внутрішньо переміщених осіб гарантує право переміщених осіб на повернення і реінтеграцію, втім, вона не встановлює жодних гарантій стосовно інтеграції в інших областях України, як це передбачено міжнародними стандартами, включаючи Керівні принципи з питання переміщення осіб усередині країни.

55. Незважаючи на зусилля обласних органів влади, центри прийому ВПО у багатьох населених пунктах переповнені, не мають достатніх ресурсів і не готові до ймовірної великої кількості нових переселенців, що може бути викликана посиленням боїв у деяких районах та необхідністю евакуації. Внутрішні переселенці й ті, хто підтримує їх, продовжують звертати увагу на їх нагальні потреби, у тому числі зимовий одяг, гігієнічні набори, пелюшки, продукти

харчування та непродовольчі товари, а також ліки (зокрема й для хронічно хворих). Не проводиться моніторинг та контроль за захворюваннями у прийомних та транзитних пунктах для ВПО щодо таких інфекційних хвороб, як туберкульоз. Повідомляється також про недостатню кількість притулків для розміщення людей, особливо тих, хто має спеціальні проблеми або обмеження руху, кого не можна відправити в інші області.

IV. ІНШІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

A. Право на мирні зібрання

56. В цілому, протягом звітного періоду право на мирні зібрання реалізовувалося на більшості території країни, окрім районів, підконтрольних озброєним групам, та Криму. Втім, повідомляється про низку заборон на проведення зібрань, які видавали суди у Харківській та Одеській областях для забезпечення громадського порядку та безпеки. Протягом звітного періоду на всій території України поширилися публічні заклики до миру та протести проти мобілізації.

57. Після оголошення 14 січня четвертої хвилі мобілізації в деяких містах були спроби перешкодити мобілізації та розпочати діалог з органами державної влади, які потім переросли у протести проти мобілізації у таких містах, як Івано-Франківськ, Київ, Херсон, Маріуполь, Одеса, Запоріжжя, а також у тих частинах Донецької області, що знаходяться під контролем Збройних Сил України. У деяких випадках протестувальники зустрічали опір активістів, що підтримували протилежну позицію, як це відбулось у Краматорську, Маріуполі та в Запорізькій області. Нещодавно створена ініціатива «Люди миру», яка закликала до примирення обидві сторони збройного конфлікту, була піддана критиці у соціальних мережах, а на її громадські заходи кілька разів накладалася заборона. Також було помічено зростання негативного ставлення до активістів, які протестують проти мобілізації та продовження ведення збройного конфлікту. У січні МПЛУ проводила спостереження за випадками переслідування осіб, які публічно виступали проти мобілізації. 29 січня у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект, який встановлював кримінальну відповідальність за публічні заклики до ухилення від мобілізації.¹⁹ 8 лютого чоловік, який записав публічне відео звернення до Президента України «Я ухиляюсь від мобілізації» та виклав його на ресурсі «Youtube», за рішенням суду був поміщений під варту на 60 днів у якості запобіжного заходу. Проти нього була порушена кримінальна справа за ст. 111 (державна зрада) та ст. 114 (шпіонаж) Кримінального кодексу України. Це відео було широко поширене на кількох російських телеканалах, які також запрошували його до участі у телевізійних програмах щодо ситуації в Україні, що було кваліфіковано обвинуваченням в якості «пропаганди». МПЛУ стурбована цими діями, оскільки їх можна розглядати як кримінальне переслідування за політичні погляди, які не задовольняють органи влади.

Б. Свобода слова

58. МПЛУ занепокоєна триваючими нападами на журналістів в Україні, особливо у східних районах, що контролюються озброєними групами, та в Криму (див. нижче). 11 лютого Державний комітет телебачення та радіомовлення розглянув питання щодо свободи слова та захисту прав українських і зарубіжних журналістів в Донецькій та Луганській областях, а також в Автономній Республіці Крим. Було відзначено, що з березня 2014 р. принаймні 78 журналістів були захоплені озброєними групами та було задокументовано щонайменше 60 нападів на приміщення ЗМІ. Багато журналістів були змушені покинути Крим, Донецьку та Луганську області через постійні погрози. Крім того, Державний Комітет відзначив існування «масштабної та агресивної російської пропагандистської кампанії».

59. В інших областях України деякі журналісти та приміщення ЗМІ зазнали нападів через їхні нібито «сепаратистські» погляди. 10 січня на редакцію газети «Славянка» у Харкові

¹⁹ Проект Закону «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за публічні заклики до ухилення від призову за мобілізацією)».

здійснив напад невідомий чоловік у масці, який розбив вікно та закинув у приміщення «коктейль Молотова». 22 січня журналіст місцевого «про-федералістського» сайту, який висвітлює підготовчі слухання у справі 2 травня в Одесі, був побитий на виході з Малиновського районного суду м. Одеси.

60. В інших випадках журналісти зазнавали утисків за критику місцевих органів влади або службовців правоохоронних органів. 26 січня журналіст Інтернет-порталу «Дорожній Контроль» з Чернігова повідомив про замах на своє життя, який, як він припустив, був пов'язаний з його діяльністю щодо люстрації міліцейських чиновників, котрі несли службу за влади Януковича. 11 лютого український журналіст з Дніпропетровської області, що працював на російське федеральне агентство новин та інформаційне агентство «Невские новости», що знаходиться у Санкт-Петербурзі, був затриманий у Миколаївській області за підозрами у зборі інформації про оборонну промисловість України. 12 лютого центральний районний суд м. Миколаєва виніс рішення про його утримання під вартою на час досудового слідства до 11 квітня у зв'язку з підозрою у вчиненні злочину, передбаченого ст. 111 (державна зрада) Кримінального кодексу України.

В. Права жінок та питання гендерної рівності

61. З продовження конфлікту та процесів переміщення жінки стають все більш вразливими до різних порушень прав людини та зловживань на територіях, підконтрольним як Уряду, так і озброєним групам. Економічні наслідки збройного конфлікту також гостро зачіпають жінок. Жінки, що залишились в районах ведення бойових дій, знаходяться в підвищеній небезпеці сексуального насильства. Необхідно більш ґрунтовно вивчити повідомлення громадських організацій та ВПО про те, що молодих жінок і чоловіків виводять з автобусів, які залишають зону конфлікту. МПЛУ занепокоєна тим, що випадки насильства проти жінок можуть замовчуватися. Громадська організація «Ла Страда-Україна», що має національну телефонну гарячу лінію для жертв насильства, повідомила про те, що дзвінків, пов'язаних із сексуальним насильством, було дуже небагато. Втім, такі випадки продовжують траплятися: одна переміщена жінка повідомила про сексуальне насильство щодо неї з боку членів озброєних груп та членів невстановленого українського батальйону. Вона продовжує страждати від серйозних травм.

62. Жінки можуть піддаватись підвищеному ризику домашнього насильства, оскільки військовослужбовці повертаються із зони конфлікту без належної соціальної та психологічної допомоги. «Ла Страда-Україна» зареєструвала зростання кількості дзвінків, пов'язаних з домашнім насильством за звітний період (частка таких дзвінків – 72,2% відсотка від загальної кількості). Громадська організація повідомила про зростання випадків психологічного насильства у сім'ях ВПО, а також тих, що залишились у зоні збройного конфлікту.

63. Для жінок, у тому числі внутрішньо переміщених, може зростати загроза стати об'єктом торгівлі людьми, сексуального насильства, а також необхідності вдаватися до проституції як засобу до виживання. За звітний період МПЛУ стало відомо про випадки торгівлі людьми, що включали ВПО. 19 січня у Львові було арештовано чоловіка, який підозрювався у тому, що він нібито взяв на роботу чотирьох жінок (одну львів'янку і трьох внутрішньо переміщених осіб) для роботи у сфері надання сексуальних послуг в Ізраїлі. Одна з ВПО заявила, що відчайдушно потребувала будь-якого заробітку, оскільки не могла знайти роботу і мала забезпечувати себе і двох дітей. Цей випадок підкреслює, що всі установи та активісти, які працюють з ВПО, мають бути готовими до того, що переміщені жінки можуть стикатися із загрозою торгівлі людьми. Міжнародна організація з міграції надала допомогу двом переміщеним жінкам з Луганської області, які нібито готували до перевезення до Туреччини для роботи у сфері секс-бізнесу.

64. Як і раніше, проводяться випадки дискримінації проти спільноти ЛГБТІ, особливо на територіях, підконтрольних озброєним групам. 19 грудня МПЛУ вдалося евакуювати з територій, що контролювались озброєними групами, чоловіка-трансгендера, який боявся переслідування, був ізольований у своєму помешканні та не мав доступу до їжі чи ліків. Через зміну статі він, ймовірно, міг бути затриманим або зазнати насильства під час спроби самостійно залишити територію конфлікту, оскільки в документах, що посвідчують його особу,

не зазначено його нинішньої статі. МПЛУ провела переговори з чиновниками «Донецької народної республіки» та МВС України для забезпечення його супроводу в безпечне місце.

Г. Права меншин і груп, що піддаються дискримінації

65. МПЛУ продовжує проводити моніторинг ситуації у сфері захисту прав людини серед меншин та випадків їх дискримінації у всій Україні та визначати тенденції в цій сфері. Як було відзначено Спеціальним доповідачем ООН з питань меншин після її візиту у квітні 2014 р., законодавче, політичне та соціальне середовище в Україні загалом сприяє захисту прав меншин, у тому числі мовних та культурних прав.²⁰ Втім, Спеціальний доповідач надала рекомендації стосовно подальшого зміцнення в Україні законодавчих та інституційних основ для захисту прав меншин. МПЛУ продовжує отримувати повідомлення про дискримінацію ромів, які часто стикаються з додатковими складнощами, включаючи відсутність документів. Є інформація, що 11 грудня в м. Свердловськ (що знаходиться під контролем «Луганської народної республіки») група озброєних людей увірвалась до будинків ромів, пограбувала їх і забрала паспорти. 15 грудня ромська громадська організація повідомила, що двоє службовці міліції в цивільному одязі приходили до пункту прийому ВПО та почали залякувати ромських переселенців, вимагаючи від них гроші.

66. МПЛУ отримала інформацію про утиски релігійних меншин в районах, контрольованих озброєними групами. 10 січня в Горлівці п'ять служителів Свідків Іегови були доставлені до штабу командира «Донецької народної республіки» та звинувачені у зраді православної віри. За свідченнями, їх били руками і ногами, а також імітували страту. Через кілька годин їх випустили, але пригрозили стратою, якщо вони продовжать свою релігійну діяльність. 22 січня у Донецьку служитель Свідків Іегови був викрадений зі свого робочого місця членами батальйону «Оплот», однієї з військових частин «Донецької народної республіки». Йому зав'язали очі і кілька разів допитували, а відпустили тільки на наступний день. 5, 11 та 20 грудня 2014 р. у містах Красний Луч, Тельманове та Зугрес озброєні групи проводили захоплення Залів Слави (молитовних будинків Свідків Іегови).

67. 15 січня стався напад на синагогу в Івано-Франківську, протягом якого її осквернили образливими написами. МПЛУ проводила бесіду з представниками місцевої єврейської громади, які засвідчили, що схожі випадки траплялися і до цього, але правоохоронці ніколи не звертали належної уваги на них: вони завжди кваліфікували такі дії як хуліганство, а винні особи ніколи не знаходилися. Письмові скарги та заяви представників громади стосовно подібних інцидентів завжди залишались без відповіді. У той же час, громада не сприймає такі дії як такі, що становлять загрозу чи мають ширший антисемітський контекст.

68. 15 січня двоє жителів Миколаєва (родом з Азербайджану та Вірменії) подали в Генеральну прокуратуру України скаргу щодо расової дискримінації, оскільки їм відмовили в обслуговуванні у місцевому ресторані та сказали, що «кавказцям тут не раді». Була порушена кримінальна справа за ст. 161 Кримінального кодексу України (Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань).

V. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Відповідальність за порушення прав людини на сході

69. МВС та СБУ проводять розслідування випадків невибіркового обстрілів житлових районів в Донецькій та Луганській областях. Міністерство збирає усі наявні докази, пов'язані з основними інцидентами, але наголошує, що головною перешкодою для розслідування є відсутність доступу до місць обстрілу. МПЛУ зазначає, що ще однією перешкодою для встановлення відповідальності є те, що багато свідків/постраждалих неохоче звертаються зі своїми скаргами до міліції через побоювання репресій та відсутність надійних механізмів захисту.

²⁰ A/HRC/28/64/Add.1 (доступно англійською, російською та іншими офіційними мовами ООН за адресою: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session28/Pages/ListReports.aspx>).

70. У той час як більшість кримінальних справ, пов'язаних з порушенням прав людини на сході, були відкриті за звинуваченнями у проведенні терористичних актів, Уряд повідомив лише про один випадок, коли особа була засуджена за такі діяння. 13 січня районний суд м. Слов'янськ виніс перший вирок проти учасника озброєної групи самопроголошеної «Донецької народної республіки», визнаючи цю озброєну групу як «терористичну організацію» та засудивши особу за членство у такій групі згідно ст. 258-3 Кримінального кодексу України (членство у терористичній організації) та за інші пов'язані з цим обвинувачення до восьми років позбавлення волі. Це рішення може створити прецедент для подальших судових рішень щодо визначення осіб, підозрюваних у приналежності до «Донецької народної республіки», в якості терористів.

71. МПЛУ слідкувала за справою колишнього мера м. Слов'янськ, Нелі Штепи, яка перебуває під вартою за обвинуваченнями за ст. 110 (посягання на територіальну цілісність України) та 258 (створення терористичної організації) Кримінального кодексу України.²¹ Викликає занепокоєння викрадення заступника пані Штепи 30 січня, який був одним з головних свідків захисту, а також знайдення його мертвим разом зі своїм водієм невдовзі потому. МПЛУ дізналося від адвокатів, що з тих пір інші свідки захисту – а це біля 40 осіб – побоюються з'явитися до суду в якості свідків.

72. Станом на 4 лютого військові прокуратури провели 49 кримінальних проваджень проти військовослужбовців Національної гвардії та Збройних Сил України та 26 кримінальних проваджень за фактом порушень прав людини, включаючи довільні затримання та незаконне позбавлення волі, вчинені бійцями батальйонів «Айдар» та «Донбас» у зоні збройного конфлікту. 11 лютого Військова прокуратура повідомила про завершення досудового слідства над чотирма військовослужбовцями батальйону «Айдар», які обвинувачувалися у вбивстві цивільної особи, що відмовилась зупинити свою машину на контрольно-пропускному пункті 19 листопада. МПЛУ неодноразово стикалась з випадками, коли військові прокуратури відмовляються продовжувати справу, стверджуючи, що спочатку слідчі звичайних прокуратур мають довести причетність конкретних військовослужбовців до певних злочинів. Оскільки не всі бійці мають шеврони чи інші знаки розрізнення, ефективність розслідувань може бути дуже низькою.

73. «Уповноважений з прав людини» самопроголошеної «Донецької народної республіки» 3 лютого повідомила про воєнні злочини, скоєні Збройними Силами України (зібравши докази у проекті «Біла книга»). Повідомляється, що «Біла Книга» включає майже 3 тисячі документів, свідчення, взяті у постраждалих та свідків, а також відеозаписи. За словами «Уповноваженого з прав людини», було отримано майже 2 тисячі індивідуальних звернень, які будуть представлені у Європейському суді з прав людини у справі проти України.

74. Генеральна прокуратура України, яка відповідає за нагляд за виконанням закону правоохоронними органами, повідомила, що незважаючи на показання свідків, отримані МПЛУ, під час розслідування тверджень про використання Харківського управління СБУ як місця незаконного утримання не виявлено ознак такого утримання в цій будівлі.

Відповідальність за порушення прав людини, вчинені під час акцій протесту на Майдані

75. Як і раніше, протягом звітного періоду не спостерігається значного прогресу у встановленні відповідальності за серйозні порушення прав людини, вчинені під час акцій протесту на Майдані, коли щонайменше 104 демонстранта та 13 правоохоронців було вбито та 1 200 осіб поранено (включаючи 1 тисячу осіб, які отримали вогнепальні поранення). За словами Генерального прокурора України, основною перешкодою у розслідуванні є неспроможність знайти підозрюваних, що залишили територію України, а також відсутність

²¹ Правоохоронні органи України повідомляють, що окрім цієї справи, ведеться слідство за справами ще щонайменше шістьох відомих політиків центрального та місцевого рівня. До них входять колишній голова Харківської обласної державної адміністрації Михайло Добкін, мер м. Харків Геннадій Кернес, мер м. Стаханов Юрій Борисов, мер м. Дебальцеве Володимир Проценко, мер м. Курахове Сергій Сажко та колишній голова фракції Партії Регіонів у Верховній Раді України Олександр Єфремов. Усі вони підозрюються у посягнанні на територіальну цілісність України згідно ст. 110 Кримінального кодексу України, але до суду ще не була передана жодна справа.

досвіду в розслідуванні такого виду справ. Під час розслідування силового розгону протестувальників на Майдані у ніч на 30 листопада 2013 р., коли 84 особи зазнали пошкоджень, було встановлено, що відповідальним за насильницькі дії міліції був колишній голова Київської міської державної адміністрації Олександр Попов. Його звинувачують у незаконному перешкоджанні громадських зібрань та у змові з метою зловживання владою (згідно з положеннями Кримінального кодексу). У підозрі до причетності до подій 30 листопада чотири офіцери «Беркуту» були поміщені під домашній арешт.

76. 6 лютого Генеральний прокурор повідомив, що за фактами порушення прав людини та зловживань під час акцій протесту на Майдані було заведено біля тисячі кримінальних справ. Вісім обвинувачень у справах, пов'язаних із вбивством протестуючих, були передані до суду. 20 січня Генеральний прокурор повідомив МПЛУ про передачу обвинувального висновку у справі про вбивство 30 протестувальників групою правоохоронців (включаючи трьох службовців «Беркуту») 20 лютого 2014 р. 23 січня було прийнято рішення продовжити термін утримання двох службовців правоохоронних органів під вартою до 23 березня 2015 р. У вересні 2014 р. командир «Беркуту» був звільнений з-під охорони та поміщений під домашній арешт за рішенням суду, але незабаром він втік, що викликало багато питань стосовно доцільності його поміщення під домашній арешт за таких серйозних звинувачень. Підозрювані обвинувачуються за статтями Кримінального кодексу 115 (вбивство), 262 (викрадення вогнепальної зброї) та 365 (перевищення влади або службових повноважень правоохоронцями). 2 лютого МВС повідомило, що розслідування вбивств протестувальників у лютому 2014 р. встановило, що зброя, яку використовували «тітушки»²² проти демонстрантів, була надана Міністерством.

77. 20 січня прокуратура Харківської області повідомила МПЛУ про завершення досудового слідства у справі колишнього високопосадовця харківського обласного управління МВС, який, за свідченнями, видавав наказ про розгін «про-майданівських» протестувальників у Харкові 19 лютого 2014 р., під час якого багато з них зазнали ушкоджень в результаті насильницьких дій міліції.

Відповідальність за насильницькі дії 2 травня в Одесі

78. Не спостерігається суттєвих зрушень у розслідуванні вбивств 48 осіб та спричинення тілесних ушкоджень 247 особам (включаючи 22 міліціонерів) піл час зіткнень та пожежі у Будинку профспілок 2 травня 2014 р. в Одесі. У ході попереднього судового розгляду Малиновського районного суду м. Одеси 16 січня адвокати сторони захисту (переважно це активісти, що виступали за федералізацію) звернули увагу на порушення прав людини та процесуальні упущення, які містяться в обвинувальному висновку: відсутність російського перекладу обвинувачення для громадян Російської Федерації; нездатність визначити конкретні дії кожного з обвинувачених під час масових заворушень; відсутність інформації щодо проведених слідчих дій та використання неправильних персональних даних учасників процесу. 2 лютого 2015 р. колегія суддів встановила, що обвинувальний висновок стосовно організації масових заворушень у центрі міста порушує право на справедливий судовий розгляд і не відповідає положенням Кримінально-процесуального кодексу, а отже має бути повернений Генеральній прокуратурі для перегляду і виправлення. Підготовчі слухання були проведені у напруженій атмосфері та з погрозами з боку прихильників єдності України. Розслідування, яке проводить Генеральна прокуратура та МВС щодо халатності міліції та пожежної бригади під час подій 2 травня, відсутніх результатів ще не дало.

VI. ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ РЕФОРМИ

Законодавчі зміни, пов'язані із ситуацією на сході

79. У зв'язку із загостренням бойових дій у січні 2015 р. влада вжила заходів, спрямованих на запобігання подальшій дестабілізації ситуації в сфері безпеки, у тому числі прийняла

²² Організовані групи молодих людей, що використовувалися для нападів на мирні зібрання та провокацій.

тимчасовий порядок, який регулює в'їзд та виїзд із зони проведення операції з підтримання миру,²³ який вступив у силу 21 січня 2015 р. Тимчасовий порядок може суперечити деяким положенням міжнародних стандартів стосовно свободи переміщення, обмеження якої мають ґрунтуватись на чітких правових підставах та відповідати критеріям суворої необхідності та пропорційності. Але якщо обмеження пропуску до зони проведення операції з підтримання миру може бути прийнятним, то створювати перешкоди або унеможлиблювати виїзд цивільних осіб з такої зони є порушенням ст. 12 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.²⁴ Керівні принципи з питання переміщення осіб усередині країни (ст. 14 та 15) також встановлюють, що ВПО мають вільно пересуватись у межах країни. При посиленні обстрілів та бойових дій перешкоджання руху мирних жителів із зони збройного конфлікту є порушенням звичаєвих норм міжнародного гуманітарного права стосовно евакуації цивільних осіб з місць, що знаходяться поблизу військових цілей. Тимчасовий порядок також ускладнює доставку гуманітарної допомоги, що суперечить нормам міжнародного гуманітарного права, які зобов'язують сторони конфлікту надавати дозвіл на швидке та безперешкодне перевезення гуманітарної допомоги для цивільних осіб.²⁵

80. Ще однією законодавчою зміною, пов'язаною із ситуацією на сході, стала розробка проекту закону, що наділить Вищий адміністративний суд України повноваженням визнавати ту чи іншу організацію в якості «терористичної».²⁶ Запити щодо визнання можуть бути подані Генеральної прокуратурою або обласними прокуратурами на основі документальних свідчень. Рішення Вищого адміністративного суду не може бути оскаржено і вступає в силу негайно. Законопроект передбачає, що в кризовій ситуації рішення про визнання організації терористичною може бути прийняте Радою національної безпеки і оборони України (РНБО). Цей законопроект викликає серйозні питання, оскільки він уповноважує судовий орган, пов'язаний із виконавчою гілкою влади, надавати юридично обов'язкові визначення організацій як терористичних, а також не встановлює міжнародно-визнані гарантії справедливого судового розгляду, у тому числі можливість брати участь у такому розгляді та право на оскарження. Необхідно внести до цього законопроекту суттєві зміни, щоб забезпечити його відповідність міжнародним стандартам.

81. 26 січня Уряд ввів стан «надзвичайної ситуації» в Донецькій та Луганській областях і режим підвищеної готовності на всій території України.²⁷ Повідомляється, що метою цього заходу було забезпечення належного визначення потреб населення у постраждалих від конфлікту районах та ефективна координація державної допомоги, а також поліпшення захисту цивільних осіб. Відповідно до цього стану, місцеві органи влади на територіях, підконтрольних Уряду, матимуть розширені повноваження щодо використання державних коштів, зокрема, для відновлення інфраструктури, зруйнованої в ході бойових дій. Стан надзвичайної ситуації регулюється Кодексом цивільного захисту України, в якому визначаються завдання, роль та обов'язки держави у зв'язку із захистом населення під час надзвичайних ситуацій. УВКПЛ повторює, що введення стану «надзвичайної ситуації» не повинно ані скорочувати обсяг зобов'язань держави у сфері захисту прав людини, ані впливати на реалізацію основних прав та свобод.

82. Була створена державна комісія для координації діяльності, спрямованої на забезпечення захисту населення²⁸, включаючи проведення інвентаризації державних будівель, що можуть бути використані для захисту цивільних осіб, створення реєстру доставки устаткування, а також гуманітарних та інших поставок. Обласні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій будуть підтримувати та доповнювати заходи,

²³ Тимчасовий порядок здійснення контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів вздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей.

²⁴ Загальне зауваження Комітету з прав людини № 27 (пункт 16).

²⁵ Див. Правило 55 про доступ до гуманітарної допомоги цивільних осіб, які її потребують.

²⁶ Проект закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визнання організацій терористичними

²⁷ Розпорядження Кабінету Міністрів України № 47-р «Про встановлення режимів підвищеної готовності та надзвичайної ситуації».

²⁸ Постанова Кабінету Міністрів України № 18 «Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій».

спрямовані на захист населення, які вже є частиною правових зобов'язань держави²⁹, а саме, заходи, необхідні для проведення евакуації, забезпечення захисту та охорони здоров'я. У постанові від 30 січня була визначена процедура надання гуманітарної допомоги населенню, що передбачає надання допомоги на територіях, які контролюються як Урядом, так і озброєними групами, через Донецьку та Луганську обласні державні адміністрації. У той час, як намір надавати гуманітарну допомогу та забезпечувати доступ до неї без дискримінації є позитивним сигналом, не було розроблено жодного механізму для її доставки на територію, контрольовані озброєними групами.

83. 3 лютого Верховна Рада України ухвалила Закон «Про військово-цивільні адміністрації», спрямований на забезпечення роботи місцевих адміністрацій у зоні конфлікту. Закон уповноважує створені державою обласні адміністрації в Донецькій та Луганській областях призначати цивільних та військових службовців для роботи в органах самоврядування. Це положення застосовується до територій, що знаходяться під контролем Збройних Сил України.

Інші законодавчі та інституційні зміни

84. 9 лютого Окружний адміністративний суд м. Києва частково скасував рішення Уряду, прийняте у листопаді 2014 р., про призупинення виплат пенсійних та інших соціальних виплат особам, що проживають на територіях, підконтрольних озброєним групам. Суд визнав незаконним положення пункту 2, який передбачав, що «у населених пунктах Донецької та Луганської областей, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження, видатки з державного бюджету, бюджету Пенсійного фонду України та бюджетів інших фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування здійснюються лише після повернення згаданої території під контроль органів державної влади». Якщо протягом 10 днів це рішення не буде оскаржено, Уряд буде зобов'язаний відновити платежі та виплатити борг за пенсіями та іншими соціальними виплатами з листопада 2014 р., коли Постанова вступила в силу.

85. 12 січня Президент Порошенко підписав Указ «Про Стратегію сталого розвитку – Україна 2020». Ця стратегія передбачає 62 реформи, у тому числі у сфері боротьби з корупцією, децентралізації, енергетичної незалежності, а також оновлення судової системи, державного управління та оборони. Була створена Національна рада реформ, до якої входять представники громадянського суспільства та перед якою поставлене завдання представляти стратегії та інші проекти документів, що стосуються відправлення правосуддя та правових інститутів. Було прийнято низку законів щодо боротьби з корупцією³⁰, також були обмежені повноваження прокуратури.

86. Уряд під керівництвом Міністерства юстиції продовжує роботу з підготовки Національної стратегії у сфері прав людини. На прохання представників громадянського суспільства строк для прийняття проекту був продовжений з 1 січня 2015 р. до 31 березня 2015 р. для того, щоб надати більше часу для консультацій. Розробка стратегії була заснована на процесі консультацій за участю представників Уряду, громадянського суспільства, Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, агенцій ООН та регіональних організацій. У грудні, січні та лютому було проведено більше десяти пленарних засідань та зустрічей в робочих групах.

Закон про люстрацію та заходи щодо боротьби з корупцією

87. 12 січня 2015 р. була створена робоча група для підготовки змін до Закону України «Про очищення влади» (люстраційного закону), прийнятого 16 вересня 2014 р.³¹. «Люстрація» чиновників була однією з вимог під час протестів на Майдані для протидії корупції та порушенням прав людини, скоєним державними службовцями за президентства Януковича. Під

²⁹ Див. Постанову Кабінету Міністрів України № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту».

³⁰ Див. Звіт ММПЛУ від 31 жовтня 2014 р.

³¹ Опис та аналіз Закону див. у Звіті ММПЛУ від 31 жовтня 2014 р.

час оцінки Закону Венеціанською комісією було виявлено низку недоліків, у тому числі: надмірно широкі часові рамки його застосування; презумпція колективної вини за приналежність до категорії державних службовців; а також відсутність гарантій справедливого правосуддя. До 12 лютого 2015 р. було звільнено 395 державних службовців високого рівня, включаючи керівників та заступників керівників міністерств, державних установ та органів центрального, обласного та місцевого рівнів. Більше 200 рішень було оскаржено в суді. Вісім рішень було підтверджено, тоді як три було скасовано, що призвело до поновлення на посаді. Решта справ призупинена до винесення Конституційним судом рішення стосовно конституційності цього Закону.³²

88. Закон «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого має на меті сприяти неупередженості та професіоналізму суддів. Він передбачає повну повторну атестацію суддів; детально описує процедуру формування органів, відповідальних за призначення, звільнення суддів та порушення проти них дисциплінарних проваджень; розширює повноваження Верховного Суду України як єдиної касаційної інстанції; а також розширює сферу дисциплінарних проваджень, що можуть бути порушені проти судді. Ці положення сприяють кращому функціонуванню та незалежності судової системи, втім, додатково було рекомендовано³³ внести конституційні поправки, які б забезпечили, щоб судді обирались своїми колегами, а не парламентом, а встановлення судового імунітету стало прерогативою незалежного органу, а не Верховної Ради України.

89. 31 січня набули чинності поправки до закону про люстрацію³⁴, які передбачають незастосування процедури люстрації до високих військових чинів та офіцерів служби безпеки у вибірковому порядку в зв'язку з продовженням конфлікту. Принаймні в одній справі відбулося поновлення на посаді генерала, якого до того звільнили відповідно до закону про люстрацію. Ці поправки можуть дати привід для зловживань та створити ризик впливу на рішення щодо незастосування процедури люстрації за допомогою корупційних дій чи інших незаконних засобів.

90. Закон про створення Національного антикорупційного бюро (НАБ) вступив у силу 25 січня 2015 р., у той час як закони, що мають забезпечувати його функціонування, досі приймаються. НАБ є спеціальним правоохоронним органом для боротьби з корупцією серед вищих посадовців, включаючи міністрів, суддів та голів державних адміністрацій. Він може проводити розслідування та порушувати кримінальні провадження у справах, пов'язаних з хабарництвом на суму більш ніж 600 тис. грн. Створення Бюро є свідченням розвитку у позитивному напрямку, але одночасно з цим потрібно провести інші необхідні реформи, у тому числі реформу системи судочинства, якій бракує незалежності та доброчесності. Повноваження щодо розслідування корупційних справ за участю звичайних чиновників та справ, предметом яких є менші суми коштів, зберігаються за міліцією та прокуратурою, хоча ці органи мали незначні успіхи в цій сфері в минулому.

Закон про заочне судочинство

91. 31 січня вступили у силу поправки до закону про заочне судочинство.³⁵ Проведення заочного судочинства буде можливим у випадках, коли підзахисний покинув країну, або відомо, що він перебуває у зоні проведення операції з підтримання миру або у Криму. Поправки розширюють територіальну дію закону на частини України, до яких органи влади не мають доступу, або які не знаходяться під їх контролем. МПЛУ зазначає, що закон передбачає дуже широкі³⁶ підстави для проведення заочного судочинства за відсутності обвинуваченого,

³² Запити на оцінку конституційності закону були подані Службою зовнішньої розвідки України (18 жовтня 2014 р.), Верховним Судом України (20 листопада 2014 р.) та 47 депутатами Верховної Ради України (20 січня 2015 р.).

³³ Див. Позицію Венеціанської комісії №. 639/2011 від 18 жовтня 2011 р.

³⁴ Закон України № 132-VIII «Про внесення зміни до Закону України «Про очищення влади» (щодо додаткових заходів із забезпечення обороноздатності держави)».

³⁵ Цей Закон було проаналізовано у Звіті МПЛУ від 31 жовтня 2014 р.

³⁶ Закон дозволяє проводити заочне правосуддя за звинуваченнями у поваленні конституційного ладу; порушенні територіальної цілісності або фінансуванні такого порушення; державній зраді; замаху на життя державного службовця; саботажі; шпигунстві; вбивстві і корупції.

що робить можливим занадто часто використання цієї процедури. Міжнародне право визнає право обвинуваченого бути особисто присутнім на судових засіданнях.³⁷

VII. ПРАВА ЛЮДИНИ В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ

92. У Криму продовжується політичний тиск та залякування жителів півострова, які виступають проти самопроголошеної влади в Криму, зокрема кримських татар та правозахисників. Крім того, самопроголошена кримська влада вперше порушила кримінальну справу у зв'язку з інцидентами, що передували березневому «референдуму» у відповідності до законодавства Російської Федерації в Автономній Республіці Крим всупереч Резолюції № 68/262 Генеральної Асамблеї від 27 березня 2014 р. «Про підтримку територіальної цілісності України». Продовжуються обмеження права на свободу думки, свободу слова та свободу мирних зборів, а також вставлено обмеження на свободу віросповідання та переконань у зв'язку із запровадженням вимог щодо реєстрації релігійних громад та організацій громадянського суспільства.

93. Фактична влада Криму розпочала кримінальні справи у зв'язку з подіями 26 лютого 2014 р., коли перед будівлею Верховної Ради Автономної Республіки Крим відбулося зіткнення між прихильниками територіальної цілісності України, в основному кримськими татарами, і проросійськими демонстрантами. Двоє осіб загинули в бійках і близько 30 отримали поранення. На наступний день озброєні люди захопили парламент Криму. 29 січня 2015 р. поліція Криму заарештувала заступника голови кримськотатарського Меджлису Ахтема Чийгоза, який брав участь у демонстраціях. Сімферопольський суд виніс рішення про поміщення А.Чийгоза під варту до 19 лютого, а потім продовжив цей строк до 19 травня. Ахтем Чийгоз обвинувачується у відповідності до ст. 212 Кримінального кодексу Російської Федерації (організація та участь у масових заворушеннях), яка передбачає максимальне позбавлення волі на строк до 10 років. 7 лютого було затримано та винесено обвинувачення за цією ж статтею ще одному кримському татарину, Ескендиру Кантемірову. 8 лютого суд обрав для нього запобіжний захід у формі тримання під вартою протягом двох місяців.

94. 26 січня 2015 р. озброєні люди в масках увірвалися в приміщення кримськотатарського телевізійного каналу АТР. Обладнання було конфісковано, а деякі співробітники були затримані на кілька годин. За даними прокуратури Криму, канал був попереджений щодо порушення закону Російської Федерації «Про протидію екстремістській діяльності». Джерела в АТР заявили, що обшук був здійснений з метою вилучення відеоматеріалів, пов'язаних з подіями 26 лютого 2014 р..

95. Фактична влада Криму розпочала судові провадження щодо мешканців Криму, які брали участь в подіях на Майдані. 8 лютого Олександр Костенко, якого звинуватили за ст. 115 Кримінального кодексу Російської Федерації³⁸ за завдання шкоди міліціонерам підрозділу спеціального призначення «Беркут» під час демонстрацій у Києві, був поміщений під варту на два місяці. У цьому випадку, а також у справі заступника голови Меджлису, судочинство стосується подій, які передували березневому «референдуму», і де-факто щодо них застосовується російське законодавство. Це суперечить статті 15(1) МПГПП, яка передбачає, що «ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні будь-якого кримінального злочину внаслідок будь-якого діяння або за бездіяльність, яке не було кримінальним злочином відповідно до національного і міжнародного права, в час, коли воно було вчинене».

96. 19 січня 2015 р. поліція Криму затримала кримськотатарського активіста Едема Османова в зв'язку з подіями 3 травня 2014 р., коли тисячі кримських татар прийшли до адміністративного кордону з Україною, щоб зустріти колишнього главу Меджлису

³⁷ Заочне правосуддя дозволяється за деяких обставин (зокрема, коли, незважаючи на завчасне повідомлення про проведення судового розгляду, обвинувачений відмовляється скористатися своїм правом бути на ньому присутнім) в інтересах належного відправлення правосуддя (див. справу *Daniel Monguya Mbenge v. Zaire*, Повідомлення № 16/1977, U.N. Doc. CCPR/C/OP/2 at 76 (1990)).

³⁸ Стаття 115 стосується «умисного заподіяння легкої шкоди здоров'ю з мотивів політичної, ідеологічної, расової, національної чи релігійної ненависті або ворожнечі, чи ненависті або ворожнечі відносно соціальної групи».

кримськотатарського народу Мустафу Джемілева, якому 22 квітня 2014 р. влада Криму заборонила в'їзд на територію Криму. Після цього вони вступили у напружене протистояння з кримською поліцією та ненадовго заблокували кілька доріг. Суд виніс рішення про попереднє утримання під вартою Едема Османова на строк у два місяці. Він став п'ятим кримськотатарським активістом, затриманим з жовтня 2014 р. у зв'язку з цими подіями за звинуваченням у використанні сили проти співробітника поліції³⁹, незважаючи на свідчення очевидців, що акція носила в основному мирний характер.

97. 25 грудня 2014 р. міський суд Москви засудив Геннадія Афанасьєва до семи років позбавлення волі. Його заарештували в Сімферополі в травні 2014 р. разом з українським режисером Олегом Сенцовим і про-українськими активістами Олександром Кольченком та Олексієм Чорнієм за звинуваченням у «терористичній змові». Після цього його перевели до ізолятору тимчасового утримання в Москві. Г.Афанасьєв визнав себе винним у звинуваченнях, перебуваючи під вартою в поліції в Сімферополі та не маючи можливості спілкуватися з сім'єю або адвокатом. 28 січня суд у Сімферополі відхилив клопотання Олександра Кольченка щодо збереження українського громадянства. Суд зазначив, що він подав заяву на отримання російського громадянства, ця заява була спростована його адвокатом. 3 лютого на додаток до звинувачення в організації «терористичної змови» Олега Сенцова також звинуватили в незаконному зберіганні зброї відповідно до статті 222-3 Кримінального кодексу Російської Федерації (незаконне отримання, продаж, зберігання зброї, вибухових речовин і вибухових пристроїв).

98. Залякування активістів громадянського суспільства протягом звітного періоду продовжується. 23 січня 2015 р. російські прикордонники зупинили Сінавера Кадірова, Ескендера Барієва і Абмеджіта Сулейманова, трьох координаторів кримської громадської організації «Комітет із захисту прав кримськотатарського народу», у момент перетину лінії адміністративного кордону з материковою Україною. Після допиту співробітниками ФСБ двох з них звільнили, але С.Кадіров був затриманий і доставлений до суду, який оштрафував його і постановив депортувати його з Криму за «порушення міграційного законодавства та паспортного режиму». 17 січня 2015 р. троє активістів організували конференцію в Сімферополі, де було прийнято резолюцію, що закликає владу України і міжнародне співтовариство до захисту кримськотатарського народу. У грудні 2014 р. вони безуспішно намагалися провести публічний захід, присвячений Дню прав людини.

99. 23 січня співробітники Федеральної служби безпеки (ФСБ) затримали трьох кримських татар під Сімферополем за підозрою в приналежності до Хізб ут-Тахрір, релігійної організації, забороненої в Російській Федерації за екстремізм. Після їхнього арешту було проведено обшуки їхніх будинків. Вони були попередньо ув'язненні на два місяці відповідно до ст. 205-5 Кримінального кодексу Російської Федерації (планування та участь в діяльності терористичної організації). Це перші випадки обвинувачень за приналежність до забороненої релігійної організації починаючи з березневого «референдуму», про які стало відомо МПЛУ.

100. 30 січня кримський «голова» прийняв постанову про введення в дію «Комплексного плану протидії ідеології тероризму в Республіці Крим на період з 2015 до 2018 рр.», розробленого на основі аналогічного документа Російської Федерації. План спрямований на «ефективне зменшення загрози тероризму» за допомогою заходів, що мають на меті запобігання радикалізації різних груп населення, «зокрема, молоді». Ці заходи охоплюють виявлення осіб, які брали участь у збройних конфліктах на Північному Кавказі в Російській Федерації та інших державах, включаючи Сирію та Україну; поширюють терористичну та екстремістську ідеологію та інформацію, що дискредитує Російську Федерацію; або є членами нетрадиційних релігійних організацій та сект. Інші заходи включають в себе програми з попередження тероризму в ЗМІ та освітній сфері, а також заходи щодо заохочення терпимості, міжетнічної та релігійної злагоди.

101. Фактична влада в Криму своїми діями продовжує обмеження свободи мирних зібрань. Влада м. Сімферополя де-факто заборонила кримській громадській організації «Комітет із

³⁹ Інші чотири особи були взяті під варту на два місяці у жовтні 2014 р. і звільнені у грудні, але щодо них досі залишаються обвинувачення у застосуванні сили проти поліцейського.

захисту прав кримськотатарського народу» проводити захід з нагоди Дня прав людини (10 грудня) на тій підставі, що він може заважати руху громадського транспорту та доступу до громадських будівель, а також «представляє реальну загрозу для життя і здоров'я населення». Організація подала протест проти цієї заборони, але він був відхилений, і організатори повідомили мерію Сімферополя, що замість цього 10 грудня вони планують провести пікет. Влада заборонила і цей захід, й акцію протесту не можна було провести через присутність великої кількості співробітників поліції. На прес-конференції, проведеній в той же день, група молодих людей облила членів Комітету зеленою фарбою. Поліція не розслідувала цей інцидент.

102. Українська влада обмежила пересування людей на територію Криму та з нього. 26 грудня 2014 р. залізничне та автобусне сполучення з материкової України до Криму було зупинене. У рішеннях Державної адміністрації залізничного транспорту України («Укрзалізниця») і Державної інспекції з безпеки наземного транспорту зазначалося про необхідність «забезпечення безпеки пасажирів і перешкоджання проникненню диверсійних груп з півострова». Легковим автомобілям і вантажівкам, як і раніше, дозволено рухатися через кордон з Кримом. Тим не менш, ця ситуація призвела до створення дуже довгих автомобільних заторів. Є повідомлення про те, що люди вимушені ходити пішки через дві митні служби і прикордонні контрольно-пропускні пункти, які розділені п'ятикілометровою «зоною безпеки». Призупинення автобусного та залізничного сполучення особливо впливає на літніх людей та людей з інвалідністю, які раніше їздили поїздами до материкової України.

103. Релігійні громади в Криму нині працюють на підставі української реєстрації, яку фактична влада в Криму і не визнає, і не проводить офіційної денонсації. Законодавство Російської Федерації вимагає зареєструвати релігійні громади та організації громадянського суспільства до 1 березня 2015 р. Реєстрація потрібна, щоб відкрити рахунок у банку або орендувати приміщення. Вона також є необхідною умовою, якщо участь у роботі цих громад чи організацій беруть іноземні громадяни. Відсутність реєстрації Римо-католицької церкви в Криму призвела до виїзду польського священика і черниць приходу Римо-католицької церкви в Сімферополі після закінчення строку дозволу на проживання в Україні наприкінці 2014 р.. Аналогічно, 23 турецьких імамів, які проживали в Криму в рамках 20-річної програми Меджлісу, були змушені покинути територію Криму через те, що Меджліс не був зареєстрований відповідно до російського законодавства. Ця ситуація, а також випадки поліцейських рейдів на місця культу, призводять до занепокоєння серед релігійних громад і ставлять під питання готовність фактичної влади в Криму захищати права на свободу релігії чи переконань.

VIII. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

104. У зв'язку з серйозною ескалацією конфлікту на сході України з січня і його руйнівним впливом на мирне населення, що опинилося під невибірковими обстрілами та іншими бойовими діям, важливо, щоб бойові дії були якомога швидше зупинені. Достовірні відомості вказують на те, що до озброєних груп в Донецькій і Луганській областях продовжують надходити важке та сучасне озброєння та іноземні найманці, у тому числі з Російської Федерації. Це розпалює конфлікт і сприяє новим наступам з боку озброєних груп, а також знижує можливість мирного вирішення конфлікту, оскільки озброєні групи розширюють підконтрольні їм території. Це призвело до подальшого і значного збільшення втрат серед цивільних і військових. Усі сторони конфлікту повинні повною мірою виконувати положення, встановлені у мінських домовленостях включаючи нову угоду про припинення вогню, що вступила в силу 15 лютого: відведення важкого озброєння з обох сторін з метою створення 50-140-км зони безпеки; виведення іноземних збройних формувань, найманців і зброї з території України; і відновлення урядом України повного контролю над державним кордон на всій території зони, охопленої конфліктом.

105. Обмеження руху, запроваджені Урядом України на всій лінії зіткнення, створили нові загрози для цивільних осіб в постраждалих районах, які вже перебувають у вкрай важких ситуаціях, оскільки ці обмеження роблять їх ще більш вразливими. Припущення, що ті, хто залишається на території, контрольованій озброєними групами, самі вирішили залишитися,

викликають тривогу і нічим не обґрунтовані. Багато з тих, хто залишився, робить це через страх за своє життя через невивіркові обстріли будинків та шляхів евакуації, щоб захистити дітей або інших членів сім'ї, або через брак фізичних можливостей для виїзду. Це особливо стосується літніх людей, людей з інвалідністю та інших. Усі ті, хто залишаються, мають право на захист відповідно до міжнародних стандартів права прав людини і гуманітарного права, що їх мають дотримуватися усі відповідні органи щодо всіх осіб та в усіх ситуаціях.

106. Незважаючи на колишні попередження, що триваючий конфлікт на сході України може привести до нових хвиль внутрішнього переміщення осіб, національні заходи у відповідь на нові виклики за звітний період залишалися недостатніми, непередбаченими. В значній мірі вони здійснюються силами волонтерів і гуманітарних організацій. Уряд повинен вжити більше заходів, щоб задовольнити потреби внутрішньо переміщених осіб відповідно до їх прав та міжнародних стандартів, у тому числі для забезпечення зимового розміщення в місцях, які оберуть ВПО, надання соціальних пільг і гарантій, що всі їхні основні потреби будуть задоволені. Важливо визнати, що для багатьох переміщення буде, ймовірно, тривалим, і що довгострокові рішення щодо житла, зайнятості та інтеграції повинні бути вжиті оперативно.

107. Вплив конфлікту на дотримання економічних і соціальних прав цивільного населення є значним і має довгострокову перспективу. Усі сторони конфлікту повинні прагнути до гарантування економічних та соціальних прав, як того вимагає міжнародне право прав людини, і звести до мінімуму обмеження доступу до базових соціальних послуг, включаючи охорону здоров'я, освіту, соціальне забезпечення, а також доступ до житла. Переривання доступу до таких послуг може загрожувати життю або мати довгостроковий вплив на більшу частину населення та перешкоджатиме пост-конфліктній відбудові суспільства. У зв'язку з обмеженістю ресурсів необхідно мобілізувати максимальну кількість наявних ресурсів і уникнути регресивних заходів.

108. УВКПЛ продовжує цінувати співпрацю з Урядом України протягом звітного періоду. МПЛУ продовжуватиме відстежувати і повідомляти про розвиток ситуації задля того, щоб сприяти об'єктивній та точній оцінці ситуації у сфері прав людини на всій території України. Місія ООН з прав людини буде виконувати свою роботу в тісній співпраці з Урядом та іншими національними, регіональними та міжнародними суб'єктами, в тому числі системою Організації Об'єднаних Націй, і буде прагнути допомогти всім учасникам виконувати свої зобов'язання щодо прав людини і міжнародного гуманітарного права.

109. Усі попередні рекомендації, що містяться в звітах УВКПЛ, виданих починаючи з 15 квітня 2014 р., залишаються в силі. Водночас, УВКПЛ закликає всіх, хто залучений до конфлікту в Україні, виконати наступні рекомендації:

- a) вжити зусиль для дотримання і виконання мінських домовленостей, щоб покласти край конфлікту на території Донбасу й терміново припинити бойові дії і насильство в усіх населених пунктах.
- b) забезпечити захист цивільних осіб в районах, охоплених конфліктом, у повній відповідності до міжнародних стандартів прав людини і гуманітарного права, в тому числі негайно припинити невивіркові обстріли населених пунктів, які ставлять під загрозу життя цивільного населення.
- c) забезпечити вільний і безперешкодний доступ для гуманітарних суб'єктів до всіх необхідних територій, а також швидкого і недискримінаційного надання гуманітарної допомоги, при дотриманні міжнародних норм і забезпеченні захисту гуманітарних організацій.
- d) зняти обмеження на вільне пересування через лінію зіткнення на підставі забезпечення безпеки, щоб гарантувати, що цивільні особи, які бажають залишити райони, охоплені конфліктом, можуть зробити це швидко і безпечно без необґрунтованих обмежень або затримок, які можуть поставити їх під загрозу через невивіркові обстріли і напади на контрольно-пропускні пункти.
- e) посилити евакуаційні заходи, у тому числі для тих осіб, котрі перебувають в установах догляду, щоб надати усім особам, які бажають покинути райони, охоплені конфліктом,

доступ до інформації, транспорту і основних послуг. Дотримуватись угоди про припинення вогню, щоб забезпечити безпечну і добровільну евакуацію цивільних осіб.

- f) надавати всю необхідну допомогу внутрішньо переміщеним особам відповідно до міжнародних стандартів, як-от Керівні принципи з питання переміщення осіб усередині країни, у тому числі поважаючи їх свободу пересування і потребу в довгострокових рішеннях.
- g) негайно звільнити усіх осіб, незаконно чи довільно затриманих, та забезпечити безпечні умови для них. Забезпечити, що ставлення до усіх затриманих, цивільних або військових, є гуманним та відповідає положенням міжнародного права прав людини і гуманітарного права і стандартам, у тому числі тим, що стосуються жінок, які утримуються під вартою.
- h) розслідувати і переслідувати в судовому порядку відповідно до закону будь-яку особу, визнану винною в серйозних порушеннях прав людини, включаючи катування та інше жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання ув'язнених, масові або довільні страти чи насильницькі зникнення, у тому числі тих, на кому лежить відповідальність командування.
- i) встановити механізм звітності про жорстоке ставлення до жінок, запровадити системи перенаправлення та допоміжні системи з метою забезпечення захисту жінок і дівчат, які можуть бути дуже вразливими до насильства на сексуальній основі або інших форм насильства, торгівлі людьми та проституції як засобу виживання, а також забезпечити належне оперативне розслідування всіх випадків.
- j) забезпечити захист єдності сім'ї і (за можливістю) запобігати розлученню дітей зі своїми батьками, в тому числі під час евакуації цивільних осіб.
- k) здійснювати заходи в галузі освіти, щоб в максимально можливій мірі забезпечити, щоб студенти та учні, в тому числі ті, котрі проживають в районах, контрольованих озброєними групами, за бажанням могли б продовжити свою освіту, скласти іспити й отримувати українські дипломи та сертифікати.
- l) забезпечити свободу засобів масової інформації та свободу, безпеку та право журналістів вільно здійснювати свою законну професійну діяльність.
- m) забезпечити право на свободу мирних зібрань, свободу вираження думок і свободу зібрання для тих, хто протестує на законних підставах, в тому числі для тих, хто заперечує проти військової мобілізації.
- n) Правоохоронні органи повинні забезпечити швидке і ефективне розслідування злочинів на ґрунті національної чи релігійної ненависті, в тому числі осквернення майна та місць культу і актів насильства.

110. Що стосується ситуації в Автономній Республіці Крим, УВКПЛ відзначає триваюче погіршення ситуації в галузі прав людини для деяких осіб, що належать до кримськотатарського корінного народу, зокрема, для політичних діячів та активістів у сфері прав людини та громадських лідерів. Були вжиті заходи, які підривають законні права цієї та інших громад, включаючи свободу релігії чи переконань та свободу об'єднань і свободу мирних зборів, а також права меншин. Для фактичної влади в Криму і Російської Федерації УВКПЛ дає наступні рекомендації:

- o) переглянути законність судових рішень у кримінальних справах, порушених проти кримськотатарських лідерів та активістів, та щодо депортації деяких лідерів, щоб відповісти на зауваження, що ці випадки є політично вмотивованими.
- p) забезпечити повний захист та гарантії права на свободу релігії або переконань, у тому числі права релігійних громад вільно діяти без зайвих адміністративних і законодавчих перешкод, залякування або інших обмежень, у тому числі з боку співробітників правоохоронних органів.
- q) забезпечити повне відновлення права на свободу мирних зборів і об'єднань, вжити дій для захисту цього права на практиці і забезпечення того, щоб організації могли вільно і

безперешкодно проводити заходи, включаючи відзначення пам'ятних подій і демонстрації.